

Moravská zemská knihovna v Brně

HISTORICKÉ FONDY
MORAVSKÉ ZEMSKÉ KNIHOVNY V BRNĚ

Zpráva o řešení výzkumného záměru MK00009494301
řešeného Moravskou zemskou knihovnou v Brně

Průběžná zpráva za rok 2008

Ing. Petr Žabička
a kolektiv

Brno, 15.12.2008

A Konstatační část

Rok 2008 byl pátým rokem řešení výzkumného záměru, tato roční zpráva je tedy pátá v pořadí. V jednotlivých bodech proto navazuje na předešlé zprávy, které jsou zveřejněny na adrese <http://www.mzk.cz/projekty/histfondy/> společně s dalšími informacemi o výzkumném záměru.

Práce na řešení výzkumného záměru plynule pokračovaly ihned od počátku kalendářního roku. V letošním roce došlo k jistým změnám mezi klíčovými výzkumnými zaměstnanci, která však bude mít pozitivní vliv na další řešení výzkumného záměru. Přes návrat Mgr. Jitky Machové z rodičovské dovolené bude Mgr. Přemysl Bar, který ji v posledních letech zastupoval, na výzkumném záměru pracovat na plný úvazek i nadále a místo Jany Švejdové se v „Rozhodnutí“ jmenovanými členy týmu stávají Ing. Marie Matoulková a Bc. Tomáš Prachař, kteří se ale na řešení výzkumného záměru podíleli i v předchozích letech.

A.1. Katalogizace

V oblasti zpracování historických fondů bylo možné navázat na práci odvedenou v předešlém roce. V té době dosažené výsledky jsou shrnuty v Příloze 1 roční zprávy loňský rok.

V srpnu letošního roku přešla MZK Brno na vyšší verzi knihovního systému Aleph. V koordinaci s Národní knihovnou v Praze a Vědeckou knihovnou v Olomouci proběhl upgrade systému na verzi 18.01. Verze 18 byla nainstalována na nově zakoupeném serveru, což přineslo výrazné zrychlení všech operací, což se setkalo s pozitivní reakcí jak knihovníků tak i čtenářů.

Verze 18 přinesla výrazné zrychlení indexace. Díky tomu je možné provádět některé hromadné úpravy za běhu systému. V předchozí verzi bylo nutné tyto opravy provádět přes noc nebo při zavření knihovny, jelikož by docházelo k zahlcení fronty záznamů pro indexování.

Nová verze obsahuje rovněž jednoduchý mechanismus, který umožňuje extrahovat záznamy z knihovního katalogu a zpřístupnit je různým vyhledávacím

nástrojům či jiným službám (Google, Seznam, Primo,...). Je možné snadno extrahovat určité skupiny bibliografických záznamů (rukopisy, staré mapy,...) a poté je držet v úložišti, kde jsou stále aktualizovány a snadno přístupné výše zmíněným službám. To může mít za důsledek zvýšení návštěvnosti stránek našeho elektronického katalogu i počtu uživatelů knihovny.

A.2. Digitalizace

Z oblasti levných scannerů je nutno zmínit komerční dostupnost scanneru Plustek OpticBook 4600, nástupce modelu 3600. Nový model je dražší než jeho předchůdce, což je ale vyváжено jeho vyšší rychlostí. Stejný výrobce pak dodává i model OpticBook A300, který umožňuje skenování až do formátu A3, jeho cena se ale pohybuje poměrně vysoko.

Z oblasti špičkových zařízení přinesla naopak zajímavé informace zejména akce „Scan Robot Days“, pořádaná v červnu 2008 v Mnichově Digitalizačním centrem Bavorské státní knihovny. Na této výstavě se představili všichni čtyři výrobci robotických knižních scannerů: Kirtas, Qidenus, Treventus a 4DigitalBooks. Podrobnosti lze nalézt v příslušné zprávě ze služební cesty v příloze.

A.2.1. Kolokvium zemí V4+

Další informace o digitalizačních programech, technologiích a pracovních postupech přineslo i kolokvium pořádané v červenci 2008 Moravskou zemskou knihovnou u příležitosti 200 let od jejího založení. Program prvního dne dvoudenní konference připravil Adolf Knoll z Národní knihovny, program druhého dne pak Petr Žabička. Všechny informace o této mezinárodní konferenci včetně jejího programu, textů prezentací a videonahrávek jednotlivých příspěvků jsou zpřístupněny na adrese <http://colloquium.mzk.cz/>.

A.3. Staré mapy online

V letošním roce zahájila Moravská zemská knihovna řešení projektu Staré mapy online. Vzhledem ke svému cílení na mezinárodní komunitu jsou primární informace o tomto projektu zveřejňovány v angličtině na adrese <http://www.OldMapsOnline.org>, OldMapsOnline.org je také v angličtině používáný

název tohoto projektu. Protože vývoj v rámci řešení tohoto projektu probíhá paralelně s řešením výzkumného záměru, jsou vývojové práce vzájemně koordinovány. Letošní závěrečná zpráva tohoto projektu v češtině je zveřejněna na adrese <http://www.mzk.cz/projekty/oldmapsonline/>.

Z pro výzkumný záměr zajímavých výsledků tohoto projektu je možné zmínit zejména implementaci podpory pro formát Zoomify v image serveru z balíku IIPImage a v systému OpenLayers. Díky tomu je k dispozici řešení jak zpřístupnit digitalizovaný dokument velkých rozměrů (což může být například i stránka rukopisu digitalizovaná ve velmi vysokém rozlišení) prostřednictvím internetu, aniž bychom příliš zatěžovali přenosovou infrastrukturu nebo kladli velké nároky na výpočetní výkon klienta. Openlayers zase přináší javascriptovou alternativu standardního flashového klienta, umožňující snadnou implementaci přidanych funkcí (označování části obrázku uživatelem, anotování apod.).

Jediným nedostatkem zmíněného image serveru, který je jinak velmi rychlý, je chybějící podpora pro formát jpeg2000, který je vhodným formátem jak pro dlouhodobou archivaci, tak pro zpřístupnění rastrových dat prostřednictvím image serverů (Buonora, P., Liberati, F. (2008). A Format for Digital Preservation of Images: A Study on JPEG 2000 File Robustness. D-Lib Magazine, 14(7/8). <[doi:10.1045/july2008-buonora](https://doi.org/10.1045/july2008-buonora)>). V září 2008 byl pak zveřejněn open source image server djatoka (Chute, Ryan, and Herbert Van de Sompel. (2008). Introducing djatoka: A Reuse Friendly, Open Source JPEG 2000 Image Server. D-Lib Magazine, 14(9/10). <[doi:10.1045/september2008-chute](https://doi.org/10.1045/september2008-chute)>). Tento image server podporuje jpeg2000, je implementován v jazyce java a přináší na straně klienta některé inspirativní funkce, jako například podpora OpenURL. Jeho výkon ve srovnání s IIPImage serverem bude testována v rámci projektu Staré mapy online.

B Analytická část

B.1. Zpracování

V letošním roce pokračovaly plynule práce na zpracování fondu (viz. příloha 1). K 9.12.2007 bylo v databázích MZK zpracováno celkem 65.922 záznamů, k 11.12.2007 už to je 81.538 bibliografických záznamů. V letošním roce se přitom podařilo uzavřít významnou etapu – zpracování tištěného kmenového historického fondu MZK. Mimo dokončení katalogizace starých tisků kmenového fondu a tištěných hudebnin tak byly zpracovány i všechny prvotisky a mapy a dvě historické knihovny. Průběžně pokračovalo zpracování rukopisů a bylo zahájeno zpracování hudebních rukopisů, které budou dokončeny v roce 2009. Ke zpracování tak mimo rukopisů ve formátu MASTER zůstávají již jen dvě historické knihovny.

B.1.1. Rukopisy

V roce 2008 postoupila katalogizace rukopisných sbírek MZK, která probíhá paralelně jak ve formátu MARC21 (minimální záznam) tak v MASTER (úplný záznam), výrazně kupředu. Byla dokončena katalogizace uzavřených historických celků, tj. rukopisů zámecké knihovny Chorinských (112 svazků) a knihovny mikulovských piaristů (45 svazků). Bibliografické záznamy byly vytvářeny na základě již hotových strojopisných soupisů, které sestavil Vladislav Dokoupil. Jen v ojedinělých případech, kdy byl rukopis přivázán k starému tisku nebo opačně nebo kdy Dokoupilův soupis opomenul některé exempláře, bylo potřeba popisovat rukopis s knihou v ruce.

Vznik a vývoj sbírky rukopisů hrabat Chorinských je spjat s dějinami jejich knihovny. Počátky knihovny sahají do 16. století, ale její hlavní jádro vzniklo teprve za Františka Jana Chorinského, který sňatkem s Marií Kajetánou z Walldorfu značně rozmnožil rodové jmění. Z cizích knihoven byl sice již v 17. století získán menší počet knih z knihovny Kotulinských sňatkem Františka Karla s Marií Kateřinou Kotulinskou, nejvýznamnějším a nejcennějším přínosem však byla knihovna hrabat z Walldorfu, získaná Františkem Kajetánem Chorinským, universálním dědicem Bohumila Ignáce z Walldorfu. Vychovatel Františka Kajetána, piarista Inocenc Aleš

pak celou knihovnu Chorinských v letech 1780–1790 uspořádal a zkatalogizoval. V polovině 19. stol. postihla knihovnu vážná katastrofa, jejíž stopy nesou četné tisky i rukopisy podnes. Po protržení hráze rybníka byla velká část knihovny zaplavena vodou a bahnem, takže stovky knih musely být odvezeny do kompostu. V r. 1858 prohlédl knihovnu (tehdy v Želeticích) z pověření moravského zemského výboru Moric Trapp, který z ní zaznamenal 45 tisků a rukopisů, jako příspěvků k dějinám Moravy. Po prodeji Želetic byla knihovna převezena do Sádku a konečně do Veselí n. M., kde byla v roce 1925 nově uspořádána a zkatalogizována katalogizátorem několika zámeckých knihoven Leopoldem Noppem. V r. 1947 byla knihovna Chorinských převezena do Brna.

Rukopisů bylo v knihovně 112. S jedinou výjimkou (Lombardovy Sentence z 15. století) jsou to novověké rukopisy 16.–19. století, obsahem typické pro šlechtický rod, jehož členové byli úředníky, přisedícími soudů a vojáky. Převládají rukopisy právnické a militární, doplněné několika rukopisy o koňském lékařství. Z ostatních rukopisů značnou část tvoří přednášky z různých vysokých škol, zejména z Olomouce. Z právnických rukopisů uvádím jako zajímavější tři rukopisy olomouckého právníka Karla Ferdinanda ze Scherzu (z nich dva dosud netištěné), německý překlad Koldínových městských práv a jeden netištěný rukopis Václava Neumanna z Puchholce. Z historických rukopisů zasluhuje zmínky deník olomouckého městského písaře Friedricha Flade z doby švédské okupace Olomouce, starší a úplnější než rukopis, jehož použil k edici B. Dudík.

Rukopisy netvořily zvláštní sbírku, nýbrž byly včleněny do knihovny a měly její signatury. V Noppově katalogu jsou uvedeny pouze názvy, případně pouhým označením druhu (např. „Philosophisches Werk, Manuskript“), bez jakýchkoliv bližších údajů.

Druhým uzavřeným celkem jsou rukopisy knihovny piaristické koleje v Mikulově. Nejstarší rukopis pochází z roku 1664. Autory rukopisů jsou zejména příslušníci piaristického řádu. Jejich obsahem je teologie a přírodní vědy (zejména astronomie a matematika). Jazykově převažují rukopisy latinské, německé, italské, ale nalezneme i několik řeckých.

Během roku se přistoupilo k systematické katalogizaci kmenového rukopisného fondu lokace Rkp. Před tím však muselo být provedeno přesignování celé sbírky. Rukopisy, které měly pořadové číslo od 1 do 231, obdržely novou, resp. starou neobsazenou signaturu, která je součástí hlavní signaturní řady MZK. Původní pořadové číslo, podle kterého jsou některé rukopisy uváděny v literatuře, zůstalo v Alephu zachováno jako druhá signatura a rukopisy tedy zůstávají podle něj nadále dohledatelné.

Současný kmenový fond rukopisů (RKP) je také nově rozdělen do dvou formátů – RKP (518 svazků, do 260 mm) a RKP2 (86 svazků, 260-450 mm), podle nichž byly rukopisy fyzicky uspořádány ve skladišti. V Alephu jsou již k dispozici čtenářům minimální záznamy všech svazků. Podrobný popis v MASTER postupuje nyní systematicky a k dnešnímu dni je hotovo 361 (RKP) a 57 (RKP2) záznamů. Několik desítek rukopisů bylo do Alephu popisováno pouze z lístků, obsahujících značné nepřesnosti, rekatalogizace tohoto fondu do formátu MASTER proto probíhá s knihou v ruce.

Záznamy MASTER jsou do Alephu ukládány prostřednictvím modulu ADAM a jsou tak automaticky propojeny se zkráceným záznamem ve formátu MARC21. Tyto záznamy jsou fulltextově indexovány a zpřístupněny uživatelům, z nichž někteří možná ocení i možnost prohlédnout si netransformovaný XML záznam pomocí volby prohlížeče „Zobrazit zdrojový kód“.

B.1.2. Spolupráce

B.1.2.1. J. A. Komenský – digitální a fulltextový

V roce 2008 Moravská zemská knihovna v rámci projektu VISK 6 nechala zdigitalizovat 43 díla (84 exemplářů) J. A. Komenského, která jsou součástí sbírky původních vydání komeňan před rokem 1800 (lokace Ks). Při výběru exemplářů na digitalizaci bylo použito následujících kritérií:

- český unikát ve fondu MZK (16 exemplářů)

- exemplář nesmí být, pokud není českým unikátem, defektní

- exemplář prvního vydání bez ohledu na počet známých exemplářů

u druhého a dalších vydání pouze ta, u nichž jsou známy nanejvýš 3 exempláře v knihovnách ČR

V návaznosti na tuto digitalizaci jsme zahájili spolupráci s Oddělením pro studium a edici díla Jana Amose Komenského na Filozofickém ústavu AV v Praze, kde je díky projektu „Digitalizace Díla Jana Amose Komenského – J. A. Comenii Opera omnia“ k dispozici elektronický text některých děl J. A. Komenského. V současné době zjišťujeme (spolu s Mgr. Tomášem Havelkou, pracovníkem oddělení), u kolika děl by bylo možné elektronický text využít k vytvoření fulltextové edice k digitalizovanému obrazu. Podle předběžných odhadů se to týká 21 děl ze 43 zdigitalizovaných (48,8%). Fulltexty ke zdigitalizovaným dílům budou převedeny do formátu TEI a následně umístěny v digitální knihovně Manuscriptorium. Analogicky se pokusíme do Manuscriptoria zapojit i ostatní plné texty, kterým zatím digitalizovaná předloha chybí.

B.1.2.2. Hebrejské zlomky

Spolupracujeme i s Židovským muzeem v Praze, kde probíhá projekt „Středověké hebrejské rukopisné fragmenty v sbírkách archivů, knihoven a muzeí v ČR“ (Mgr. Daniel Polakovič). Ve fondu MZK se nachází 17 hebrejských rukopisných fragmentů a 2 fragmenty, které jsou na vazbách knih u nás deponovaných. Jejich digitalizace bude provedena v příštím roce.

B.1.2.3. Dodatky ke Knihopisu

Díky rozsáhlé elektronické databázi historického fondu MZK jsme mohli navázat spolupráci s Mgr. Janem Andrle, který zpracovává dodatky ke Knihopisu v Národní knihovně v Praze. Zasláný seznam bibliografických záznamů jazykově českých knih, u nichž bylo zjištěno, že je Knihopis neuvádí, obsahuje několik desítek položek. Tento seznam podle sdělení J. Andrle je nyní ve stavu zpracování.

B.1.3. Prvotisky

V roce 2009 byla zpracována celá sbírka prvotisků Moravské zemské knihovny (387 svazků s 596 tituly včetně fragmentů, duplikátů i postinkunábulí přivázaných k prvotiskům). Největší část tvoří sbírka prvotisků z bývalé zámecké knihovny

Dietrichsteinů v Mikulově (344 titulů v 209 svazcích, označených signaturou MkP 1–207). Je to jen asi jedna třetina původní mikulovské sbírky, zakoupené státem a zachráněné tak před osudem zbytku, prodaného v zahraničních dražbách v letech 1933–1934. Dietrichsteinové ovšem tuto knihovnu získali až v letech 1678–1679 od potomků vlastního zakladatele sbírky Ferdinanda Hofmanna z Grünbüchlu, jako náhradu za vlastní, Švédy ukořistěnou, rodovou sbírku. Nejcennějším jádrem hofmannské knihovny byla ještě starší sbírka norimberského lékaře Hieronyma Monetaria a jeho zetě Hieronyma Holzschuhera. Prezident dvorské komory Ferdinand Hofmann z Grünbüchlu patřil bezesporu k největším bibliofilům rudolfínské doby, což se projevilo v rozsahu i obsahovém zaměření knihovny. Mikulovská knihovna je typickou šlechtickou knihovnou, zaměřenou méně na teologii a více na klasickou, humanistickou a přírodovědnou literaturu. Většina prvotisků se dochovala v krásných původních vazbách s bohatým slepotiskem a kováním, některé krásně iluminované. Prvotisky jsou zachovány v poměrně dobrém stavu. Mnoho z nich jsou unikáty nebo velmi vzácné tisky, mezi nimiž vyniká velké množství renesančních prvotisků italského původu.

Prvotisky Moravské zemské knihovny mají signatury s lokací PT1 až PT4 (150 svazků s 215 tituly). Provenienčně nejstarší pochází ještě z knihovny K.K. Mährisch-schlesische Ackerbaugesellschaft (od r. 1818 Františkova muzea) v Brně. Knihovna vzrůstala dary příznivců, největším přínosem však byla v polovině 19. století knihovna brněnského kanovníka hraběte Bedřicha Sylva Taroucy o 6000 svazcích, mezi nimiž bylo i 8 prvotisků. K dalšímu vzrůstu došlo v roce 1919 zakoupením vzácné teologické knihovny evangelického faráře v Krnově, Josefa Gustava Szalatnaye de Nagy Szalatna se 7 prvotisky a v roce 1921, kdy knihovně připadla větší část knihovny německého gymnasia v Jihlavě (bývalé tamní jezuitské knihovny) se 24 prvotisky a jedním deskotiskem (*Biblia pauperum* – jediný exemplář v ČR, již digitalizován). Další prvotisky byly získány jen jednotlivě, dary nebo nákupy v antikvariátech. V roce 2008 pak knihovna získala darem od Ladislava Dolejše prvotisk a nejstarší brněnský tisk *Agenda Olomucensis* z roku 1486, který byl dílem tiskařů M. Preinleina a K. Stahela.

Prvotisky zámecké knihovny hrabat Chorinských z Veselí nad Moravou pochází vlastně ze starší knihovny hrabár Waldorfů, kterou Chorinští získali jako

univerzální dědici po vymření rodu po meči. Většina z 18 převážně právnických prvotisků (signatura ChP 1-14, 18 titulů) nese stopy záplavy, která v polovině 19. století postihla zámek a knihovnu, umístěnou tehdy na zámku v Želeticích.

Prvotisky klášterní knihovny znojenských kapucínů (ZKP 1-13, 19 titulů), mezi nimiž převažují teologické spisy, pocházejí převážně z klášterní knihovny louckých premonstrátů. Charakteristickým rysem louckých prvotisků je jejich vazba - bílá vepřovice s válečkovým slepotiskem.

Při zpracování prvotisků do knihovnického systému Aleph ve formátu MARC21 jsme vycházeli z velice podrobné bibliografie Vladislava Dokoupila: Soupis prvotisků z fondů Universitní knihovny v Brně. Praha, SPN 1970 a také z vlastního průzkumu prvotisků. Popisy prvotisků jsou vypracovány podle běžných pravidel AACR2. Základem identifikace prvotisků byly zejména následující bibliografie:

- GW (Gesamtkatalog der Wiegendrucke)
- Hain (Hain, Ludovicus: Repertorium bibliographicum, in quo libri omnes ab arte typographica inventa usque ad annum MD. typis expressi ordine alphabetico vel simpliciter enumerantur vel adcuratius recensentur)
- Copinger (Copinger, W.A.: Supplement to Hain's Repertorium Bibliographicum ...)
- Reichling (Reichling, Dietrich: Appendices ad Hainii-Copingeri Repertorium bibliographicum. ...)
- BMC (Catalogue of books printed in the XV. century, now in the British Museum)

Tyto pomůcky uvádíme v poli pro citaci, stejně jako ostatní bibliografie a katalogy prvotisků v ČR a SR, které uvádíme z důvodu zachycení výskytu exempláře daného titulu u nás. Při exemplářovém popisu každého titulu jsme zvláštní pozornost věnovali zaznamenávání defektů, originální výzdoby prvotisků (iniciály, rubrikace), zatímco původní typografická výzdoba a výprava knih (titulní listy, dřevořezy, tiskové iniciály, signety, počet řádků, typ písma) jsou vynechány, protože jsou podrobně popsány v základních bibliografiích. Zachyceny jsou též provenienční údaje a původní

vazby, tedy všechny individuální zvláštnosti, které by mohly vzbudit zájem badatelů o konkrétní exemplář.

B.1.4. Staré tisky

Během léta roku 2008 byla úspěšně dokončována katalogizace a rekatalogizace kmenového fondu (tj. lokace „ST“, konkrétně ST1) oddělení rukopisů a starých tisků Moravské zemské knihovny v Brně. Po dokončení knižní katalogizace a rekatalogizace lískových záznamů byla provedena revize (individuální rozpis) všech starších katalogizačních záznamů (vzniklých před zahájením výzkumného záměru) v těch případech, kdy nebyly (vzhledem k tehdejšímu technickému omezení) rozvedeny jednotlivé knižní přírůstky v samostatných záznamech, ale byly uvedeny pod svým rejstříkovaným titulem pouze ve velmi zkrácené poznámce u záznamu prvního díla daného svazku. Jedná se o rozličné konvoluty tisků s lokací ST1 a STS v počtu cca 280 svazků.

V této souvislosti vyvstala také potřeba dokončení zpracování do té doby nezpracovaných rozsáhlých konvolutů kramářských tisků, bylo by ovšem možno říci spíše kramářských písní, které žánrově dominují, narozdíl např. od menšinově zastoupených modliteb a typově podobných drobných tiskovin v konvolutech obsažených.

Celkem se jednalo o deset konvolutů (tři s lokací STS, ostatní ST1). Navíc bylo zkatalogizováno pět jednotlivin a dva menší svazky, které jsme v srpnu 2008 obdrželi darem od soukromého vlastníka. Jednalo se o běžnou produkci kramářských tisků z 19. století, jako zajímavost lze snad upozornit na přetisk dobového kramářského tisku karikujícího náboženské pouti ve formě pozvánky na výstavu někdejšího Krajského vlastivědného musea Z. Nejedlého: „Temno na Hradecku“, z roku 1957. Chronologický záběr zpracovaného materiálu tak lze vymezit nejzazšími letopočty 1673 a 1957. Dominantně je pochopitelně zastoupena produkce především z období druhé poloviny 18. století a první poloviny století následujícího. Z popisovaných konvolutů patří mezi nejstarší a nejvzácnější soubor čtyřiceti sedmi kramářských tisků z počátku 18. století (STS-0128.631). Nejobjemnější svazek pak čítá sto deset písní (ST1-0294.173).

Celkem bylo vytvořeno 547 katalogizačních záznamů kramářských tisků. Produkce tisků z období do roku 1800 představuje cca polovinu tohoto množství (viz. též: Vobr, J.: České tisky Moravské zemské knihovny v Brně a Jihomoravských klášterních knihoven z let 1501–1800, Brno 2005). Metodika zvolená pro katalogizaci odpovídá postupu, prezentovaném Etnologickým ústavem AV ČR (viz Kopalová, L. – Holubová, M.: Katalog kramářských tisků, Praha 2008). Jejich tištěný katalog „kramářské produkce“ z 18. století až první třetiny 20. století je však uspořádán podle transkribovaných incipitů včetně hodnotných rejstříků – autorského, nakladatelského a tiskařského, provenienčního, místa vydání, nápěvů a názvů.

V našem případě byl zvolen postup uplatňovaný při zpracovávání jiných starých tisků, kdy základem je úplná transkripce titulního názvu včetně „podnázvu“ (zvláštního incipitu, byl-li na zápatí titulního listu uveden v podobě zkrácené části první písňové sloky) a jako rejstříkovaný „vedlejší název“ je zachycován „komplexní incipit“, to znamená skutečně počáteční text následující za titulním listem, většinou již na jeho rubu, nebo na druhém listu tisku, ať již se jednalo přímo o první sloku uvedenou pak včetně číslovky nebo nápěv včetně případné „uvozovací formule“, přecházející ve sloku (incipit) písňe a podobně.

Autorské údaje, tiskařské a nakladatelské, provenienční atd. byly samozřejmě zohledněny (a jsou dle možností rejstříkovány), včetně udání fyzického rozsahu tisku a popisu výzdoby, vazby, zmínek o zásadních událostech v písních evokovaných, to vše s důrazem na pokud možno co nejpresnější dataci (ta v případě citovaného díla Etnologického ústavu není tak důsledná). Každý záznam je pak vedený pod unifikovaným názvem: „Kramářský tisk“.

Ať už hodnotící kritéria nebo zvolené postupy katalogizace jsou jakákoliv, z ní samotné vyplývá závěr, že nejideálnější způsob zpracování a zpřístupnění kramářských tisků je rozhodně formou jejich úplné digitalizace.

Vzhledem k multiplicitě vydávání téže písňe jsou právě mnohdy drobné, ani „Knihopisem“ nereflektované typografické odlišnosti směrodatné pro časové zařazení tisku a případné určení místa původu a jména tiskaře, o což vše jsme se snažili samozřejmě i nyní.

Tento text přitom nevěnuje pozornost kramářským tiskům – jednotlivinám s lokací STS, eventuálně přívazkům k jiným dílům, katalogizovaným v období před započítím řešení výzkumného záměru. Ani jejich počet ovšem není zanedbatelný a nejsou žel zatím podchyceny žádným unifikovaným názvem. Toto doplnění bude ale realizováno dodatečně, aby mohla vzniknout úplná virtuální databáze těchto tisků jako podmnožina báze historických fondů MZK s výhledem na jejich budoucí digitalizaci a integraci do dalších databází.

B.1.5. Historické knihovny

B.1.5.1. 1. německé gymnázium v Brně

V rámci katalogizačních prací došlo ke zpracování dvou historických knihoven. První z nich je knihovna 1. německého gymnázia v Brně. Kořeny gymnázia sahají do roku 1578 a institucionálně se váží k tehdy nově zřízené jezuitské koleji. Jádrem gymnaziální knihovny vytvořily knihy ze zrušené koleje jezuitů, jež jí byly předány v roce 1774 z příkazu Marie Terezie. Knihovna se dále rozrůstala nákupy. Do jejích sbírek připadly později další přírůstky z knihoven některých zrušených moravských klášterů i knihy významných bibliofilů. Zhruba po sto letech v roce 1877 čítala učitelská knihovna úctyhodných 5300 svazků, žákovská přes 2800. 1. deutsches Gymnasium in Brünn, jak se také nazývalo, bylo po roce 1945 zrušeno a jeho knihovna připadla několika zájemcům. Moravská zemská knihovna získala jen její zlomek. Poslední větší akvizicí do tohoto fondu představoval dar 500 svazků děl antických autorů vydávaných v 19. století v Německu od FF MU v roce 1996. Při zpracování knihovny bylo pořízeno 2911 záznamů starých tisků převážně humanitních oborů.

B.1.5.2. Klášterní knihovna piaristů v Mikulově

Osudy klášterní knihovny piaristů v Mikulově se začaly psát nedlouho po přivedení členů tohoto řádu na jižní Moravu v roce 1631 zásluhou kardinála Františka z Dietrichsteinu. Nově založená piaristická kolej obstarávala nejen chod gymnázia, ale i knihovny, která v roce 1950, když byla přebírána Moravskou zemskou knihovnou, tvořila pouhé torzo z někdejších rozsáhlých sbírek. Jako školský řád specializující se

na poskytování kvalitní výuky zaměřovali se piaristé převážně na novější literaturu, proto například prvotisky ve fondu knihovny nenalezneme. Přesto se v zachovaném zbytku knihovny nachází 112 tisků ze 16. století, mezi nimiž převažuje klasická literatura, díla matematická i řada slovníků.

Do knihovny po celou dobu jejího trvání přispívali dary a odkazy samotní řeholníci, mikulovští probošti, rektori i externí dárci. Mezi největší mecenáše patřil známý člen koleje Mikuláš Adaukt Voigt (dnes známe pouze 14 knih z jeho jistě mnohem bohatší knihovny) a dále profesor matematiky na piaristickém gymnasiu v Mikulově Cassianus Halaška. Ten roku 1842 odkázal celou svou knihovnu o bezmála 2000 svazcích mikulovským piaristům a kromě toho ještě obnos 1000 zl., z jehož úroků měly být pro knihovnu pořizovány další nákupy. Halaškova knihovna, zaměřená zejména na astronomii, matematiku a fyziku, obsahuje rovněž větší množství italské literatury.

Ve druhé polovině 19. století převzali od mikulovských piaristů jejich knihovnu Ditrichštejní. Způsob nabytí ani její původní rozsah však bohužel nelze blíže zjistit. Víme pouze tolik, že ve staré části piaristické knihovny, v níž převažují tisky z 16.-19. století, byla zastoupena díla ze všech oborů, ať už šlo o řecké klasiky, díla matematická, astronomická, právnická, historická, lexikální, geografická, filozofická nebo o literaturu cizojazyčnou – italskou, francouzskou, německou, latinskou, anglickou a maďarskou. Dochovaná část mikulovské piaristické knihovny má dnes 2175 svazků, z toho 1200 starých tisků (celkem 2432 záznamů), které byly nyní nově zkatalogizovány.

B.1.6. Hudebniny

V roce 2008 bylo v rámci zpracování hudebnin zkatalogizováno 1813 starých hudebních tisků a 425 hudebních rukopisů.

B.1.6.1. Tisky

Přibližně čtvrtina z letos zpracovaných tisků pochází z nejvýznamnějších vídeňských nakladatelství (Artaria, Jean Cappi, Anton Diabelli und Comp., Tobias Haslinger, M. J. Leidesdorf, S. A. Steiner und Comp.). Na druhém místě v četnosti vydání figuruje nakladatelství J. Andrého z Offenbachu (přes 350 hudebnin). Lipští

vydavatelé jako Breitkopf a Härtel, C. F. Peters, F. Hofmeister a H. A. Probst tvoří třetí nejobsáhlejší část zkatalogizovaných hudebnin (přes 250 kusů). Početně méně zastoupena jsou tato vydavatelská centra: Bonn (N. Simrock), Mnichov (Falter und Sohn), Mohuč (B. Schött's Söhne), Paříž (M. Schlesinger), Praha (Marco Berra), Hamburk (A. Cranz, J. A. Böhme), Miláno (G. Ricordi). Několika kusy hudebnin jsou zastoupeny i menší vydavatelství v těchto městech: Vratislav, Frankfurt nad Mohanem, Drážďany, Augšpurk, Brunšvik. Zajímavostí je výskyt hudebnin pocházejících i z tak vzdálených vydavatelství, jakými jsou C. C. Lose z Kodaně, G. Cipriani z Florencie, G. A. Zumsteeg z Stuttgartu a Cajetan Haslinger z Lince.

Z výše uvedeného výčtu vyplývá, že stejně jako v předchozích letech pochází nadpoloviční většina starých hudebních tisků ze tří hlavních středoevropských tiskařských center – z Vídně, Offenbachu a Lipska.

Za povšimnutí stojí skutečnost, že z nakladatelství Quirina a Cajetana Haslingerových z Lince pocházejí v našem fondu výhradně duchovní skladby J. B. Schiedermayera, které byly v té době (1. polovina 19. století) velmi oblíbeny, hrány a opisovány pro potřebu českých a moravských kostelních kůrů. Od téhož autora a z téhož nakladatelství je obsažena i tištěná škola zpěvu – Teoretisch-practische Choral-Lehre zum Gebruche bey dem katholischen Kirchen Ritus. Nejstarším starým hudebním tiskem, který byl v tomto období zpracován, je kniha vícehlasých duchovních zpěvů (pouze druhá část u nás dochována) – Introitus breves, ac faciles secundum claves ordinarias in tres partes divisos per tritum anum od Kajetana Kolberera, která byla vydána v Mohuči u Andrease Maschenbauera v roce 1703. Dalším důležitým dílem ze staršího období je původní vydání šesti sonát pro cemballo od C. P. E. Bacha – Suite de VI. Sonates pour le clavecin (vydavatel George Louis Winter, Berlín 1761). Pozornost si zaslouží výběr árií z opery Kouzelná flétna W. A. Mozarta – Gesaenge für das Klavier aus der neuen Opera Die Zauberflöte (vydavatel I. Amon, Heilbronn 1791), vydaný brzy po premiéře díla.

Pro českou hudební historiografii je přínosný i soubor třech symfonií českého skladatele působícího v Německu Františka Kryštofa Neubauera – Sinfonie a grand Orchestre, Oeuvre 8me (vydavatel J. André, Offenbach a. M. 1790) či skladby pro violoncello Mikuláše Krafta.

Z hlediska hudebních žánrů tvoří podobně jako v předchozích letech téměř polovinu zpracovaných tisků skladby určené pro klavír a klávesové nástroje, zhruba čtvrtina titulů je určena pro smyčcové nástroje v komorním složení a další čteně zastoupenou skupinou jsou instrumentální skladby typu symfonie, přede hry a komorní hudba. V letošním roce byly ve zpracovávaném fondu ve vyšší míře zastoupeny duchovní skladby, zvláště mše, ofertoria a duchovní árie.

Nejmenší část sbírky představují díla hudebněteoretická, avšak z pohledu hudebního historika i historicky poučeného interpreta mají největší přínos. Kromě výše zmíněné chorální školy od Schiedermayera jsou ve fondu obsaženy i pěvecké školy z 20. let 19. století J. Preindla, A. de Garaudeho nebo F. Starkeho. Varhaníci jistě uvítají učebnici generálbasu od J. G. Albrechtsbergera či praktické poučení o generálbasu od J. F. N. Segeru.

B.1.6.2. Hudební rukopisy

V letošním roce se započalo i s katalogizací hudebních rukopisů. Jelikož se z velké části jedná o vzácné hudebniny, vyhotovení jednotlivých hudebně-textových incipitů je důležitou pomůckou jak pro širokou odbornou veřejnost, tak i pro jednotlivé specialisty. Napomáhá totiž k identifikaci anonymních skladeb nebo skladeb, u nichž je autor sporný. Vzhledem k unikátní povaze rukopisů se přistoupilo u relevantních hudebnin ke skenování titulních listů a starších katalogizačních lístků, obsahujících incipity v jednotné grafické podobě.

Ve zpracovaných rukopisech jsou zastoupeny poměrně vyváženě všechny hudební žánry. Převážná většina rukopisů je české a moravské provenience, vzácně jsou dochovány rukopisy z Itálie a Německa. Následující výčet je pouze sondou do bohatého fondu hudebních rukopisů, které jsou zde uloženy. Kompletně byla zkatalogizována rukopisná předloha významné školy houslové hry Otakara Ševčíka – Škola houslového přednesu na podkladě melodického, op. 16, která obsahuje i autorské poznámky k vydání. Sbírkou rukopisů obsahuje tyto unikátní opisy: škola harmonie, generálbasu a kontrapunktu od Josefa Drechslera vídeňské provenience z roku 1831, rukopisné party symfonií a komorních skladeb Jana Křitele Nerudy, Antonína Laubeho, Pavla Vranického, Františka Xavera Brixioho a dalších. Pro studium

měšťanské hudební kultury první poloviny 19. století jsou velmi důležité tyto rukopisné sbírky: *Verschieden Lieder mit Begleitung des Klaviers* z roku 1807 a *Sbírka písní pro mužský hlas* z roku 1866 a sborníky tanečních skladeb pro klavír, jež sebrala ve 20. letech 19. století Františka Kovaříková. K nejstarším rukopisům patří sbírka menuetů a polonéz Jana Křtitele Nerudy z roku 1753, Koncert pro cembalo s doprovodem orchestru od Františka Xavery Brixiho z přelomu 60. a 70. let 18. století, dobový opis unikátně dochovaného duchovního moteta W. A. Mozarta nebo oratorium *Der Christ am Grabe Jesu* od Ch. E. Weinliga z konce 18. století. Nejstarším a nejvzácnějším rukopisem je sborníček italských árií římské provenience z 80. až 90. let 17. století.

Kvalitní muzikologické zpracování staršího fondu hudebnin sbírky MZK a jeho následná prezentace elektronickou formou v rámci internetového katalogu knihovny přispěje nejen ke zvýšenému zájmu ze strany badatelů a hudebních interpretů specializovaných na starší období, ale také nabízí možnost realizace novodobých kritických vydání vybraných hudebnin.

B.1.7. Staré mapy

B.1.7.1. Dokončení katalogizace Mollovy mapové sbírky

V letošním roce byla úspěšně dokončena katalogizace Mollovy mapové sbírky, která se tak stala největším online zpřístupněným mapovým katalogem v České republice. Význam této sbírky byl potvrzen i tím, že se s její digitalizací počítá v rámci projektu *eContentPlus EuropeanaTravel*, jehož se MZK účastní. V českém prostředí tak bude poprvé dosaženo podobné úrovně zpřístupnění, jaká je obvyklá pro soubory podobného významu v západní Evropě.

Celkem bylo v letech 2006–2008 vytvořeno 12.275 záznamů pro 6.276 kartografických dokumentů a 5.955 grafik. Fyzicky se jednalo o 7.967 listů, protože zejména grafická díla měla často charakter přívazků a byla tedy evidována samostatně. V uplynulém roce bylo zpracováno 2.822 záznamů, tedy cca 20 % celé sbírky. Zároveň bylo přistoupeno k revizi záznamů z počátků katalogizačních prací, jež zpřístupnily mapy českých zemí. S ohledem na vyšší využívání těchto map odbornou veřejností byly záznamy zpřesněny a doplněny o odkazy na specializovanou literaturu.

Mollovu mapovou sbírka tvoří unikátně dochovaný pozdně barokní atlas z 40.–60. let 18. století, tvořený v souladu s tehdejší pojetím slova atlas kartografickými díly i grafikou, převážně vedutami. Je unikátní nejen svým obsahem, který tvoří reprezentativní soubor mapových děl téměř celé Evropy od 16. do 18. století, ale především stavem dochování. Vyjma oddílů zachycujících české země, do kterých bylo zasahováno během 19. století, zůstalo celé dílo téměř nedotčeno. Navíc se dochoval původní 42 svazkový rukopisný katalog, který přináší nejen základní údaje o díle samotném, ale i mnoho informací o zobrazovaných místech včetně nákresů.

Charakter sbírky je určen především osobností jejího zakladatele a tvůrce – brunšvického vyslance u rakouského císařského dvora ve Vídni Bernarda Pavla Molla (1697–1780). Nobilitovaný syn z jihoněmecké farářské rodiny se díky svým schopnostem (a výhodnému sňatku) stal typickým reprezentantem úřednické šlechty talárů poloviny 18. století. Tomu odpovídaly i jeho zájmy směřující do oblasti technických věd, mimo jiné kartografie. Protože se jedná o soubor vytvořený jednou osobou, určující pro její charakter je období aktivní sběratelské činnosti jejího tvůrce vymezené lety 1748–1756. Tehdy vznikla zásadní část celého komplexu, který byl průběžně během pořádání doplňován až do autorovy smrti. Dobou vzniku převážné části souboru jsou léta 1650–1750.

Složení a struktura sbírky byly dány dobovým přístupem k danému materiálu. Vnitřně je členěna na dvě hlavní části – Atlas Austriacus zahrnující rakouské, nizozemské, české, uherské a italské země a Atlas Germanicus zachycující území Svaté říše římské. Vzorem pro podrobnější dělení byla jedna z map předního německého vydavatele map 18. století Johanna Baptisty Homanna. Jedná se v podstatě o věcné teritoriální členění do signatur podle jednotlivých zemí. Každá z nich obsahuje soubor vedut, vztahujících se k dílčím lokalitám na daném území (hlavnímu městu pak zvláště), soubory map území jako celku i jeho částí, a v neposlední řadě také plány bojišť a vojenských operací, které se odehrály v daném prostoru. Mapová část sbírky, která dala jméno celému souboru, zahrnuje průřez zejména francouzskou, německou a nizozemskou mapovou tvorbou, z menší části pak také tvorbou italskou a uherskou. Mezi osobnostmi tvůrců nechybí žádný z významných představitelů dobové kartografie – hojně jsou zastoupena díla nizozemských Visscherů, pařížských

Sansonů, Delislů, Nicolase De Fer, firmy Covens & Mortier, norimberských Homannů a Christopha Weigela, augsburských Seutterů a Bodenehrů a mnohých dalších. Četná vydání jsou doplněna hodnotnými alegorickými mědirytinami, i samotné názvové kartuše často dosahují vysoké umělecké úrovně. Mimo samostatné mapy se zde vyskytují i celé mapové soubory, některé mapy byly původně součástí větších atlasů. Speciálními celky jsou mapy vodních toků – zejména Dunaje a Rýna. Mnoho plánů zachycuje, v souladu se zájmy tvůrce sbírky o techniku, pozice armád při významných vojenských střetech 17. a 18. století. Zvláštní pozornost si zasluhují rukopisné mapy bitev a plány obléhání měst. Některé z nich jsou prokazatelně kopiemi tištěných map, u jiných se pravděpodobně jedná o unikáty. Jde především o díla z období válek o španělské a rakouské dědictví v severní Itálii a dále o mapy z turecké fronty v Uhrách a na Balkáně. Až v 19. století byla správci tehdejšího Františkova (dnešního Moravského zemského) muzea doplněna část týkající se Moravy o unikátní a takřka kompletní soubor otisků Komenského mapy Moravy, která byla vydávána dlouho do 18. století.

Druhou stěžejní část Mollovy mapové sbírky tvoří soubory vedut a rytin významných budov, řazené podle územní příslušnosti do společných signatur s mapami. Jedná se o rozsáhlý reprezentativní průřez evropskou grafikou tohoto typu od 16. do 18. století. Poměrem největší část zabírají rytiny měst z frankfurtské dílny rodiny Merianů ze 17. století, původně součástí monumentálního mnohasvazkového Theatra Europea. Významně jsou zastoupeny práce dílny rodiny Bodenehrů z Augsburgu z počátku 18. století nebo Georga Brauna z konce 16. století. V 1. polovině 18. století nahradily do té doby oblíbené veduty zámků a měst soubory vyobrazení konkrétních staveb. Zejména byly vydávány reprezentativní celky věnované šlechtickým a panovnickým palácům a jejich zahradám, někdy i s pohledy do interiérů. Druhou skupinu tvořily církevní stavby s rytinami kostelů a klášterních komplexů. Jmenovitě se jedná o práce Friedricha Bernarda Wenera, Johanna Delsenbacha, Salomona Kleinera nebo Gerarda Valka, ale i mnohých jiných. V mapových rámech nebo i na samostatných listech jsou dochována vyobrazení partnerských dvojic z různých společenských vrstev obyvatelstva. Kromě statických obrazů doplněných pouze figurální stafáží byly zkatalogizovány i rytiny zobrazující konkrétní události

(pohřeb švédské královny Kristiny, přemístování obelisku na náměstí sv. Petra ve Vatikánu). Rázovitou částí odlišující Mollovu sbírku od obdobných celků jsou potom soubory kreseb zahrnované pod autorský pseudonym Geyer. Jedná se většinou o umělecky nepříliš vydařená vyobrazení skutečných nebo fiktivních míst. Vyskytují se především v Rakouském atlase a tematicky je možné je rozčlenit do několika skupin – ponejvíce se jedná o zachycení důlních děl, plánů měst, šlechtických sídel a různých antických památek.

Jak mapy, tak grafiky jsou složeny na jednotný formát ca 55 x 65 cm. Pokud se jedná o díla menšího rozměru, jsou podlepena papírem téže velikosti, často se zřetelným filigránem. Velká část map je dobově kolorována, podobně jako rozměrnější veduty. Největší z map jsou druhotně podlepeny plátnem. Relativně časté jsou také mapy slepené z původně samostatných mapových listů. Většina map i grafik je dochována ve velmi dobrém stavu, lehce poškozeny jsou jen některé počáteční a koncové listy jednotlivých souborů. Výjimkou jsou mapy českých zemí, jež byly v minulosti hojně badatelsky využívány. Z důvodu jejich ochrany bylo již v minulosti přikročeno k jejich digitalizaci, na vlastní časově i finančně náročné restaurátorské zásahy však teprve čekají.

Základní pomůckou při zpracování byl katalog Karla Kuchaře a Anny Dvořáčkové Mapová sbírka B. P. Molla v Univerzitní knihovně v Brně a původní strojopisné katalogizační lístky, ze kterých Kuchař vycházel. Mnohé informace však bylo možné upřesnit díky knihovnickým databázím přístupným v síti Internet. Jako v předchozích letech byla využívána především souborná báze historických map německých knihoven IKAR, provozovaná Státní knihovnou v Berlíně. Dále bylo nahlíženo do rakouského souborného katalogu a bází francouzské a britské národní knihovny. Velkou pomoc představoval katalog mapové sbírky Ryhiner, jedné z nejvýznamnějších mapových sbírek světa, která kromě digitalizovaných děl obsahuje i biografickou databázi tvůrců map (provozovatelem je Městská a státní knihovna v Bernu). Největší problémy představovala i přibližná datace některých map a jejich autorské určení, u vedut potom určení původního souboru, ze kterého byly vyňaty. Přesné určení jednotlivých děl (zejm. specifikace vydání) však přesahuje požadavek

základního zpracování a nadále zůstane výzvou pro historiky kartografie a znalce grafiky.

Významný krok k popularizaci celé sbírky byl učiněn při prezentaci Moravské zemské knihovny v prostorách Památníku moravského písemnictví v rajhradském klášteře. U příležitosti dvousetletého jubilea knihovny byla část děl po mnoha letech opět představena veřejnosti. Mollově mapové sbírce byla věnována také jedna z kapitol v publikaci Moravská zemská knihovna v Brně 1808–2008, která byla vydána u příležitosti téhož výročí. Zkušenosti z vlastního zpracování sbírky ve formátu MARC 21 přednesl Jiří Dufka na konferenci Problematika historický a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska 2008 v Olomouci; v tištěné podobě bude příspěvek dostupný v připravovaném sborníku, který vyjde v roce 2009.

Zakončením katalogizace Mollovy mapové sbírky se podařilo zdárně dokončit jeden ze specifických úkolů výzkumného záměru. Velkým úspěchem také bylo, že se vzápětí po dokončení katalogizace podařilo úspěšně prosadit tuto sbírku společně s dalšími díly do programu digitalizace v rámci projektu EuropeanaTravel programu eContentPlus, který bude zahájen v nejbližších týdnech a jehož spoluřešitelem je MZK. Digitalizace umožní jak zpřístupnění celého souboru odborné i laické veřejnosti, tak i ochranu těchto cenných dokumentů před negativními vlivy způsobenými častou manipulací při výpůjčkách.

B.1.7.2. Kmenová sbírka starých map MZK

Vedle dokončení zpracování Mollovy mapové sbírky bylo v letošním roce navíc zkatalogizováno 567 titulů starých, dosud nezpracovaných map. Jednalo se o roztržštěný soubor uložený donedávna na několika místech v knihovně, kterému nebyla dosud věnována odpovídající pozornost ani péče. Protože neexistovala jeho evidence, nebylo možné tato díla ani badatelsky využívat. Provenienční poznámky naznačují, že se jedná o kmenový mapový fond Františkova (dnešního Moravského zemského) muzea doplněný o části sbírek brněnských spolků. Je možné identifikovat mapy C. k. vojenského historického ústavu, Německého historického spolku, mapy z knihovny Německého domu, Důstojnické knihovny c. k. dělostřeleckého regimentu nebo Matice moravské. Obsahově je soubor zaměřen na mapy českých zemí a ucelené

atlasy darované jmenovaným institucím. Je velmi pravděpodobné, že sbírka navazovala na Mollovu mapovou sbírku, čemuž také odpovídá časový a místní rozsah souboru. Zemská knihovna moravská je získala při oddělení od muzea na přelomu 19. a 20. století.

Celý mapový soubor je nyní uložený pod signaturou STMpa a tvoří kmenovou část historického mapového fondu Moravské zemské knihovny. V souladu se současnými trendy nebyl pro uložení v historickém fondu respektován mezník roku 1800, který odpovídá spíše charakteru tištěných monografií. Jádrem fondu tvoří mapy konce 18. a první poloviny 19. století; jsou dochovány samozřejmě i mapy starší a mladší. Většina map pochází z dílen rakouských nebo českých vydavatelů. Z hlediska použitých technik převažují mědirytina a litografie, unikátní je soubor kreslených map. Jedná se zejména o plány panství, na dvou z nich se nacházejí dosud nepublikované veduty. Rozsáhlejší celek tvořily pravděpodobně kreslené mapy z pera J. E. Horkého, které se soustředily na liechtensteinská moravská panství. Z kresebných znázornění vyniká plán Stonařovska s vyznačenými místy dopadu meteoritu z roku 1808. I soubor tištěných map je obsahově pestrý. Zahrnuje množství drobných celků – od obchodních, vojenských nebo poštovních map Franze Raffelspergera z roku 1833 po např. plány a konstrukce mostů od Karla Friedricha Wiebekinga či litografie zachycující tažení a bitvy vedené Evženem Savojským. Nejsou zde pouze plány měst a mapy bojišť, ale také řada vedut či obrazů vojáků. Za zmínku stojí také hebrejská mapa Jakoba Auspitze zachycující oblast Palestiny, jež pochází z atlasu Jakoba Auspitze vydaného v Budapešti roku 1817.

Podstatnou část souboru tvoří mapy rakouských vydavatelů, především Franze Antona Schrämbla, který ve spolupráci s Josefem Jiřím Trasslerem vybudoval jedno z největších kartograficky specializovaných nakladatelství. Jejich Allgemeiner grosser Atlas měl být prvním světovým atlasem vydávaným na území Rakouska. Vydavatelsky se jednalo o zdařilý marketingový tah – mědirytinové otisky jednotlivých kartografických děl byly dodávány zájemcům – předplatitelům v periodických intervalech a byly graficky sjednocené. Snaha o scelení souboru zajišťovala podniku odbyt a motivovala zájemce k dalším nákupům. Schrämblův atlas se setkal v rakouském prostředí s velkým ohlasem a díky tomu získal řadu

pokračovatelů v dílnách Franze Johanna Reillyho, rodinné firmě Artaria nebo ve vydavatelství Tranquilla Molla, jejichž mapy se ve sbírce také nacházejí.

Z map českých zemí je cenný soubor map krajů Karla Winklera, Johanna Christopha Berndta, Viktora Josefa Holmana či deriváty Müllerových map Moravy. Těmto dílům, podobně jako ostatním kartografickým dokumentům zachycujícím české země, byla při katalogizaci věnována zvýšená pozornost a záznamy byly s ohledem na vyšší badatelské využití doplněny o odkazy na odbornou literaturu.

Většina map byla bohužel díky špatnému zacházení a uložení poškozena, u mnoha z nich bude nezbytný restaurátorský zásah. Dnes ucelený soubor map byl původně umístěn v různých prostorách v budově knihovny a až díky provedené katalogizaci byl zkompleťován a šetrně uložen. Protože mapy nemají jednotný formát, byla pro ně vytvořena speciální lepenková pouzdra o velikosti 66 x 87 cm.

V dnešní době je sbírka kompletně zkatalogizována a může být konečně badatelsky využívána. Její zpracování probíhalo od července do října 2008. Sbíрку prezentovala na konferenci Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska 2008 v Olomouci, Lucie Heilandová; v tištěné podobě bude příspěvek dostupný v připravovaném sborníku. Brzká digitalizace by měla zpřístupnit fond široké veřejnosti prostřednictvím sítě Internet. O kresebných unikátech obsažených v tomto celku budou informována příslušná regionální muzea, jedná se totiž mnohdy o jedna z prvních kartografických zpracování daných území.

B.2. Spolupráce

B.2.1. Manuscriptorium

Abychom prohloubili spolupráci s Národní knihovnou ve věci Manuscriptoria, stala se MZK asociovaným členem projektu Enrich, což by mělo usnadnit spolupráci při řešení technologických problémů, spojených s integrací sbírek MZK do této digitální knihovny. V průběhu letošního roku došlo k naimportování aktualizované dávky záznamů MZK do Manuscriptoria a souborného katalogu ČR. V naší dodávce několika desítek tisíc záznamů do Manuscriptoria vzniklo však nedopatřením několik desítek duplicit, kdy se byly paralelně naimportovány záznamy MARC21 pro rukopisy, které byly do Manuscriptoria zároveň vloženy ve formátu MASTER

prostřednictvím Manuscriptoria kandidátů. Zároveň se ukázalo, že není jasná cesta, jak propojovat digitální dokumenty s již v Manuscriptoriu existujícími bibliografickými záznamy. To bylo jedním z impulsů pro zpracování komentáře, který je uveden v příloze 3 a který, jak věříme, pomůže zkvalitnit Manuscriptorium jak po stránce obsahové, tak po stránce provozní.

B.2.2. Národní digitální knihovna

V souvislosti s přípravou projektu IOP Národní digitální knihovna, jehož předkladatelem bude NK a partnerem MZK probíhala přípravná fáze, v rámci které byla vypracována a předložena první verze záměru projektu, na jejímž vypracování jsme se intenzívně podíleli. Tento projekt ovšem posunul priority od hledání levných způsobů digitalizace jednotlivin směrem ke hledání efektivních řešení v oblasti masové digitalizace. Objektem reálného zájmu se tak staly skenovací roboty, postupy a nástroje minimalizující podíl lidské práce při tvorbě metadat a optimalizace pracovních procesů.

B.2.3. eBooks on Demand

Moravská zemská knihovna se v průběhu roku 2008 jako spoluřešitel podílela na předložení tří evropských projektů, zaměřených na rozvoj sítě EoD po skončení původního projektu v polovině roku 2008. První dva z těchto projektů neuspěly, ale je velmi pravděpodobné, že uspěje třetí projekt, předložený do programu Culture. Úspěch projektu bude znamenat mimo jiné i další požadavky na vývoj, zejména na vyřešení vazby mezi EoD, souborným katalogem, digitálními knihovnami a registrem digitalizace.

B.2.4. EuropeanaTravel

MZK je také jedním z partnerů projektu EuropeanaTravel programu eContentPlus. Partnery tohoto projektu jsou jednak některé evropské národní knihovny a jednak vybraní členové organizace LIBER, což je i případ MZK. V rámci tohoto projektu, který bude zřejmě zahájen na počátku roku 2009 bude MZK digitalizovat Mollovu mapovou sbírku včetně jejího hodnotného původního rukopisného katalogu, čítajícího 47 svazků o 29135 stranách, část Schramovy sbírky grafik (veduty), a další

dokumenty spadající tematicky do oblasti cestování (zejména tedy staré mapy a atlasy). Všechny digitalizované dokumenty budou zpřístupněny nejen lokálně (ať už na serverech MZK nebo Manuscriptoria), ale především prostřednictvím portálu Europeana. Výhodou bude i to, že MZK se jako asociovaný partner účastní projektu EuropeanaLocal, který má zajistit integraci digitálních sbírek lokálních (tj. ne národních) paměťových institucí do portálu Europeana a jehož se za ČR účastní mimo MZK i některé další brněnské paměťové instituce.

B.2.5. Stáž

V září 2008 absolvovala na Oddělení rukopisů a starých tisků v Moravské zemské knihovně měsíční stipendijní pobyt Mgr. Magdalena Marcinkowska, která je zaměstnána v muzejní (původně zámecké) knihovně „Biblioteka Kórnicka. Polska Akademia Nauk“ nedaleko Poznaň v Polsku, kde má na starosti historický fond knihovny, tedy staré tisky a rukopisy. Stipendistka se během pobytu podílela na řešení výzkumného záměru. Jelikož katalogizuje na svém původním pracovišti ve formátu MARC21 jako v MZK, nebylo ji potřeba v tomto směru speciálně školit. Mohla proto záhy přistoupit ke zpracování starých tisků a v druhé polovině pobytu po zaškolení pořídila i několik bibliografických záznamů rukopisů ve formátu MASTER.

B.3. Technologie

B.3.1. Aleph

Díky zpracování celého kmenového fondu MZK a několika historických knihoven je nyní v bázi historických fondů MZK již dostatek dat k pokusům o statistické analýzy fondu. Příklady některých těchto analýz jsou uvedeny v příloze 4. Tyto analýzy přispívají jednak k obsahové kvalitě (možnost kontroly správnosti osamocených výskytů záznamů s exotickými jazyky) a jednak by mohly přitáhnout zájem badatelů k určitým raritám nebo dílům atypickým z hlediska jazyka (např. lužickosrbština) nebo doby a místa vydání.

Dokončení zpracování rukopisů v systému Aleph umožnilo v letošním roce zpřístupnit prostřednictvím Alephu i podrobnější záznamy rukopisů ve formátu MASTER. Přitom bylo nutné vyřešit chování Alephu, který při vkládání XML

souboru do modulu ADAM a jeho indexaci ignoruje tag <title>. Tento problém se podařilo vyřešit jednoduchou transformací a záznamy MASTER mohly být fulltextově zaindexovány. Ukázky této integrace přináší příloha 5.

Zajímavým testem použitelnosti záznamů byl pak pokus o agregaci bibliografických záznamů sbírky komenského knih podle hlavního autora a díla. Zde se plně projevila výhoda využití autorit typu autor-název, které zajišťují kvalitní agregaci a jejichž nepřítomnost ji v historickém fondu v podstatě znemožňuje nebo alespoň pokusy o ni velmi komplikuje. Nevýhodou je ovšem vysoká „cena“ vytváření tohoto typu autorit, která znamená, že jejich vytváření má smysl zejména tam, kde se dá očekávat multiplicitní výskyt děl daného autora. Příloha 6 přináší ukázkou výstupu námi vyvinutého programu tyto záznamy kombinujícího.

B.3.2. Systém Kramerius a metadatový editor

Požadavek na lokální zpřístupnění digitalizovaných dokumentů vede v současnosti k využití digitální knihovny Kramerius, která je u nás v této oblasti standardem. To však neznamena, že bychom se chtěli spokojit s jejími možnostmi a omezeními. Zástupci moravské zemské knihovny se proto pravidelně účastní jednání zástupců Národní knihovny a Knihovny Akademie věd, na kterých se řeší další vývoj Krameria. Ten je velmi nákladný, což je ale více než kompenzováno jeho volnou dostupností. V průběhu letošního roku došlo v otázce budoucnosti Krameria ke konsensu v tom, že nová verze Krameria bude postavena na robustním jádře digitální knihovny Fedora Commons. Přestože MZK nemá v této chvíli prostředky na to, aby přispěla na vývoj Krameria, snažíme se vyřešit alespoň nedostatky s používáním Krameria související.

Jedním z nich je absence metadatového editoru, zaměřeného zejména na efektivní vytváření strukturálních metadat. Tento editor je vyvíjen jako volně dostupný, open source nástroj a vychází z předchozího vývoje v rámci projektu DML.cz. Přestože je tento nástroj již přiměřeně funkční, bude jej ještě nutné optimalizovat a především implementovat do něj podporu připravovaného metadatového schématu nové verze Krameria. Podrobněji proto bude popsán až v příštím roce.

Hlavní komplikací při vytváření strukturálních metadat monografií je totiž nepravidelné číslování stran, časté zejména u starých tisků. Námi navržené řešení tohoto problému spočívá v uživatelském rozhraní, které umožňuje uživateli zadat stránkování hromadně přičemž uvádí nejen čísla stran a počet stran v jednotlivých číslovaných sekcích knihy, ale i násobky těchto čísel, což umožní rozlišit mezi foliací (násobek 0,5), paginací (násobek 1) a kolumnací (násobek 2 a více). Navržené řešení zároveň ošetřuje číslování duplicitních nebo chybějících stránek. Příklad je uveden v příloze 7, daná kniha je jedním ze svazků digitalizovaných v letošním roce a díky využití vyvíjeného editoru mohla být po konverzi XML strukturálních metadat úspěšně importována do Manuscriptoria. Popsaný systém je implementován nejen ve vyvíjeném editoru ale byl navržen i do nástrojů pro přípravu metadat pro Manuscriptorium a nástrojů firmy 4DigitalBooks.

B.3.3. Další nástroje

B.3.3.1. GeoMARC

Stále probíhá vývoj nové verze nástroje GeoMARC, která by měla být dokončena v příštím roce. Tento nástroj, popsany podrobněji v loňské zprávě, vzbudil již zájem katalogizátorů i v zahraničí. Jeho nová verze by měla přinést zvýšený komfort obsluhy a podporu více výstupních formátů.

B.3.3.2. ShowPE

Nástroj pro zobrazení hudebních incipitů na základě kódovaného údaje v bibliografickém záznamu se dočkal dokončení verze použitelné při rutinní katalogizaci. Je napsaný v perlu a je založen na využití systému lilypond, takto jednoho z nejkvalitnějších a zároveň volně dostupných nástrojů pro sazbu not. Nyní prochází zatěžkávací zkouškou při katalogizaci hudebních rukopisů a přitom jsou odlaďovány jeho poslední nedostatky.

C Návrhová část

C.1. Katalogizace

Pracovně i finančně nejnáročnějším výsledkem řešení bylo i v roce 2008 již zmíněné zpracování další části historických fondů, které probíhalo plynule po celý rok a bylo dosaženo 15616 záznamů. Tento počet o několik desítek záznamů nižší než v loňském roce, což bylo dáno specifiky letošní práce, kdy bylo provedeno zvýšené množství oprav a úprav stávajících záznamů. Předpokládáme, že v příštím roce bude zpracování časově náročnější vzhledem k tomu, že bude probíhat již jen zpracování rukopisů a starých tisků z málo prozkoumaných sbírek, vyznačujících se mnoha přívazky, předpokládáme ale, že dosažení cíle je reálné.

V oblasti starých tisků jsou posledními nezpracovanými fondy zámecká knihovna hrabat Chorinských a knihovna kláštera kapucínů ve Znojmě, jejíž zpracování již probíhá. V případě první zmíněné knihovny bude muset dojít, tak jako v letošním roce u knihovny kláštera kapucínů, k novému osignování celého historického celku, protože původní signatury tohoto fondu jsou složitě strukturované a nedávají záruku efektivní manipulace s fondem. Mnohé původní signatury jsou navíc již nečitelné a pokusy o jejich obnovu by byly spíše kontraproduktivní.

V roce 2008 bude dokončeno zpracování hudebních rukopisů a bude výrazně pokročeno při zpracování ostatních nedokončených celků. V návaznosti na již zpracované záznamy starých tisků zůstává úkolem optimalizace provenienčního rejstříku a incipitového rejstříku hudebnin. Doplněním unifikovaných názvů k těm záznamům kramářských tisků, kde zatím není uveden, bude možné vytvořit virtuální databázi těchto specifických tisků s výhledem na jejich budoucí digitalizaci a případnou publikaci.

Pokračovat bude i popis rukopisů ve formátu MASTER, které budou postupně importovány do Manuscriptoria, kam také budou směřovat další aktualizace záznamů dalších typů dokumentů. Věříme, že jako asociovaný partner projektu ENRICH a významný přispěvatel do Manuscriptoria získáme již v příštím roce přístup k připravovanému administrátorskému rozhraní Manuscriptoria s dostatečnými právy na

to, abychom mohli přímo spravovat záznamy pocházející z MZK a případně se i jinak podílet na zkvalitňování obsahu této významné digitální knihovny. V té souvislosti také předpokládáme, že se podaří v příštím roce díky přechodu archivu Manuscriptoria na centrální úložiště NK najít a standardizovat i vhodný automatizovaný mechanismus pro poskytování digitálních dat do Manuscriptoria v těch případech, kdy je původcem těchto dat jiný subjekt než firma Manuscriptorium spravující. Na nalezení vhodného řešení tohoto problému budeme s NK a AiP dále spolupracovat.

C.2. Technologie

Prezentace historického fondu MZK a jeho vyhledatelnost bude zlepšena přímým zpřístupněním záznamů pro vyhledávací roboty firem jako Google nebo Seznam. Tyto vstupní stránky, které budou pravděpodobně zdrojem poměrně velkého procenta přístupů se budeme snažit obohacovat i o další prvky, jako jsou přímé odkazy do digitálních knihoven a další prvky obohacení záznamu, závisující na zavedení jednoznačných identifikátorů na úrovni titulu. Zároveň budou řešeny otázky využití systému Kramerius (zejména jeho připravované nové verze, založené na Fedora Commons) pro lokální zpřístupnění dokumentů. Naše pozornost se soustředí zejména na možnosti využití image serveru z balíku IIPImage v návaznosti na formát jpeg2000.

C.2.1. Metadatový editor

Vyvinutý metadatový editor bude v příštím roce optimalizován tak, aby práce s ním byla co nejefektivnější. Budeme zkoumat možnosti jeho propojení s image serverem a otázkami kompatibility s novými verzemi digitálních knihoven Kramerius a Manuscriptorium.

C.2.2. GeoMARC

Systém GeoMARC bude i nadále rozvíjen v rámci tohoto výzkumného záměru. V příštím roce předpokládáme dokončení jeho vylepšené verze, která bude doporučeným nástrojem projektu „Staré Mapy Online“ pro katalogizaci map před jejich digitalizací. Naopak pro zpracování map již digitalizovaných a online publikovaných bude vhodnější použít nástroje pro přesné georeferencování vyvinuté v rámci projektu „Staré Mapy Online“.

C.2.3. ShowPE

Online nástroj pro generování grafické nebo zvukové reprezentace hudebního incipitu bude v průběhu katalogizace hudebních rukopisů dále vylepšován tak, aby mohl sloužit bez problémů nejen ve stávající podobě webového formuláře ale i jako webová služba, integrovatelná do jiných systémů. Předpokládáme jeho využití i pro dávkové vygenerování incipitů pro záznamy uložené v Alephu.

C.2.4. IIP Image Server a JPEG2000

Vzhledem k implementaci podpory pro Zoomify v Imageserveru projektu IIPImage a AJAX klientu OpenLayers v rámci projektu „Staré mapy online“ bude příští rok v rámci výzkumného záměru vyvinuta podpora formátu JPEG2000 pro zmíněný image server. To umožní integrovat tento image server například do digitální knihovny Kramerius i do jiných aplikací, kterými jsou online zpřístupňovány větší rastrové obrázky. Podpora standardu TMS, plánovaná původně v rámci tohoto záměru, bude naopak řešena v rámci projektu „Staré mapy online“, kam logicky zapadá.

C.3. Předkládané výsledky:

C.3.1. Výsledky dosažené a uplatněné

RIV/00094943: /05:#0000004 Hudební incipit v bibliografickém záznamu

Druh výsledku: D - Článek ve sborníku, Obor: AF - Dokumentace, knihovnictví, práce s informacemi, Stav uplatnění výsledku: U - Výsledek již uplatněný, Rok uplatnění výsledku: 2005, Rok sběru dat: 2006, Dodavatel výsledku: MK0 - Ministerstvo kultury (MK), Předkladatel výsledku: Moravská zemská knihovna v Brně.

RIV/00094943: /05:#0000005 Tschechische Drucke der Mährischen Landesbibliothek in Brünn und der Südmährischen Klosterbibliotheken aus den Jahren 1501-1800, Band 1 A-Q

Druh výsledku: B - Odborná kniha, Obor: AJ - Písemnictví, mas-media, audiovize, Stav uplatnění výsledku: U - Výsledek již uplatněný, Rok uplatnění výsledku: 2005, Rok sběru dat: 2007, Dodavatel výsledku: MK0 - Ministerstvo kultury (MK), Předkladatel výsledku: Moravská zemská knihovna v Brně.

RIV/00094943: /05:#0000006 Tschechische Drucke der Mährischen Landesbibliothek in Brünn und der Südmährischen Klosterbibliotheken aus den Jahren 1501-1800, Band 2 R-Ž, Registern

Druh výsledku: B - Odborná kniha, Obor: AJ - Písemnictví, mas-media, audiovize, Stav uplatnění výsledku: U - Výsledek již uplatněný, Rok uplatnění výsledku: 2005, Rok sběru dat: 2007, Dodavatel výsledku: MK0 - Ministerstvo kultury (MK), Předkladatel výsledku: Moravská zemská knihovna v Brně.

RIV/00094943: /05:#0000007 Historické fondy Moravské zemské knihovny v Brně "a lidé kolem nich"

Druh výsledku: D - Článek ve sborníku, Obor: AB - Dějiny, Stav uplatnění výsledku: U - Výsledek již uplatněný, Rok uplatnění výsledku: 2005, Rok sběru dat: 2007, Dodavatel výsledku: MK0 - Ministerstvo kultury (MK), Předkladatel výsledku: Moravská zemská knihovna v Brně.

RIV/00094943: /05:#0000008 Historické fondy a nové možnosti zpřístupnění informací

Druh výsledku: D - Článek ve sborníku, Obor: AF - Dokumentace, knihovnictví, práce s informacemi, Stav uplatnění výsledku: U - Výsledek již uplatněný, Rok uplatnění výsledku: 2005, Rok sběru dat: 2007, Dodavatel výsledku: MK0 - Ministerstvo kultury (MK), Předkladatel výsledku: Moravská zemská knihovna v Brně.

RIV/00094943: /06:#0000003 TimeMap - georeferencované historické dokumenty a mapy

Druh výsledku: D - Článek ve sborníku, Obor: AF - Dokumentace, knihovnictví, práce s informacemi, Stav uplatnění výsledku: U - Výsledek již uplatněný, Rok uplatnění výsledku: 2006, Rok sběru dat: 2006, Dodavatel výsledku: MK0 - Ministerstvo kultury (MK), Předkladatel výsledku: Moravská zemská knihovna v Brně.

RIV/00094943: /06:#0000009 Vnější forma a význam rukopisů 17. až 19. století Moravské zemské knihovny v Brně

Druh výsledku: D - Článek ve sborníku, Obor: AJ - Písemnictví, mas-media, audiovizí, Stav uplatnění výsledku: U - Výsledek již uplatněný, Rok uplatnění výsledku: 2006, Rok sběru dat: 2007, Dodavatel výsledku: MK0 - Ministerstvo kultury (MK), Předkladatel výsledku: Moravská zemská knihovna v Brně.

RIV/00094943: /06:#0000010 První setkání celostátní pracovní skupiny pro zpracování historických fondů

Druh výsledku: O - Ostatní výsledek, Obor: AF - Dokumentace, knihovnictví, práce s informacemi, Stav uplatnění výsledku: U - Výsledek již uplatněný, Rok uplatnění výsledku: 2006, Rok sběru dat: 2007, Dodavatel výsledku: MK0 - Ministerstvo kultury (MK), Předkladatel výsledku: Moravská zemská knihovna v Brně.

RIV/00094943: /06:#0000015 Portál "Staré mapy online"

Druh výsledku: S - Prototyp, metodika, vzorek, software, výsledky apl. výzkumu promítnuté do práv. předpisů a norem, užitiný vzor, Obor: AF - Dokumentace, knihovnictví, práce s informacemi, Stav uplatnění výsledku: U - Výsledek již uplatněný, Rok uplatnění výsledku: 2006, Rok sběru dat: 2007, Dodavatel výsledku: MK0 - Ministerstvo kultury (MK), Předkladatel výsledku: Moravská zemská knihovna v Brně.

RIV/00094943: /06:#0000016 Staré mapy a software zdarma

Druh výsledku: A(V) - Se vzdáleným přístupem, Obor: AF - Dokumentace, knihovnictví, práce s informacemi, Stav uplatnění výsledku: U - Výsledek již uplatněný, Rok uplatnění výsledku: 2006, Rok sběru dat: 2007, Dodavatel výsledku: MK0 - Ministerstvo kultury (MK), Předkladatel výsledku: Moravská zemská knihovna v Brně.

RIV/00094943: /07:#0000017 Schramova sbírka v MZK a její zpracování

Druh výsledku: D - Článek ve sborníku, Obor: AL - Umění, architektura, kulturní dědictví, Stav uplatnění výsledku: U - Výsledek již uplatněný, Rok uplatnění výsledku: 2007, Rok sběru dat: 2008, Dodavatel výsledku: MK0 - Ministerstvo kultury (MK), Předkladatel výsledku: Moravská zemská knihovna v Brně.

RIV/00094943: /07:#0000018 Brněnský knihtisk v 18. století - rodina Svobodových

Druh výsledku: D - Článek ve sborníku, Obor: AJ - Písemnictví, mas-media, audioviz, Stav uplatnění výsledku: U - Výsledek již uplatněný, Rok uplatnění výsledku: 2007, Rok sběru dat: 2008, Dodavatel výsledku: MK0 - Ministerstvo kultury (MK), Předkladatel výsledku: Moravská zemská knihovna v Brně.

RIV/00094943: /07:#0000022 Staré mapy a software zdarma - Zpracování a zpřístupnění historických dokumentů

Druh výsledku: B - Odborná kniha, Obor: AF - Dokumentace, knihovnictví, práce s informacemi, Stav uplatnění výsledku: U - Výsledek již uplatněný, Rok uplatnění výsledku: 2007, Rok sběru dat: 2008, Dodavatel výsledku: MK0 - Ministerstvo kultury (MK), Předkladatel výsledku: Moravská zemská knihovna v Brně.

RIV/00094943: /08:#0000019 Veduta jako sběratelský fenomén. Soubory vedut v Moravské zemské knihovně.

Druh výsledku: D - Článek ve sborníku, Obor: AL - Umění, architektura, kulturní dědictví, Stav uplatnění výsledku: U - Výsledek již uplatněný, Rok uplatnění výsledku: 2008, Rok sběru dat: 2008, Dodavatel výsledku: MK0 - Ministerstvo kultury (MK), Předkladatel výsledku: Moravská zemská knihovna v Brně.

RIV/00094943: /08:#0000020 Rukopisná lidová modlitební kniha jako pramen k dějinám kultu svatých v královehradecké diecézi

Druh výsledku: D - Článek ve sborníku, Obor: AJ - Písemnictví, mas-media, audioviz, Stav uplatnění výsledku: U - Výsledek již uplatněný, Rok uplatnění výsledku: 2008, Rok sběru dat: 2008, Dodavatel výsledku: MK0 - Ministerstvo kultury (MK), Předkladatel výsledku: Moravská zemská knihovna v Brně.

RIV/00094943: /08:#0000021 Z Itálie na Moravu. Osudy dvou středověkých rukopisů kanonického práva z fondu Moravské zemské knihovny

Druh výsledku: D - Článek ve sborníku, Obor: AF - Dokumentace, knihovnictví, práce s informacemi, Stav uplatnění výsledku: U - Výsledek již uplatněný, Rok uplatnění výsledku: 2008, Rok sběru dat: 2008, Dodavatel výsledku: MK0 - Ministerstvo kultury (MK), Předkladatel výsledku: Moravská zemská knihovna v Brně.

C.3.2. Výsledky dosažené a dosud neuplatněné

- GeoMARC – software pro generování geografických souřadnic ve formátu MARC – viz. <http://www.staremapy.cz/marc> - druh výsledku R (software)
- ShowPE – software pro vygenerování grafického incipitu na základě informace v poli 031 bibliografického záznamu MARC21 – viz. <http://www.mzk.cz/cgi-bin/incipity.pl> - druh výsledku R (software)

C.3.3. Výsledky zatím nedosažené

- Metadatový editor – online editor pro rychlou tvorbu zejména strukturálních metadat - druh výsledku R (software). Editor nelze považovat za dokončený,

dokud nebude známa podoba metadat pro novou verzi digitální knihovny Kramerius.

- Vytvoření úplné databáze historických fondů Moravské zemské knihovny v Brně. Práce pokračují průběžně a budou dokončeny v posledním roce řešení výzkumného záměru.
- Problematika výzkumu v oblasti digitalizace a digitálních knihoven. Parciální výsledky jsou publikovány průběžně, výzkum bude uzavřen v posledním roce řešení výzkumného záměru. Bude publikován nejméně jeden článek v bodovaném (tj. recenzovaném nebo impaktovaném) cizojazyčném periodiku.

D

E Stručné resumé

Od 10.12.2007 do 11.12.2008 bylo zpracováno 15616 nových záznamů, přitom byl dokončen popis mnoha logických celků:

- Sbíрка dvou historických knihoven
 - Knihovna 1. německého gymnázia v Brně
 - Klášterní knihovna piaristů v Mikulově
- Prvotisky – všechny fondy
- Staré tisky hudebnin
- Staré mapy
- Rukopisy
 - Knihovna piaristů v Mikulově
 - Zámecká knihovna hrabat Chorinských

Celkem je tedy součástí databází historických fondů 81.538 záznamů, z toho 6.539 záznamů hudebních starých tisků se nachází v hlavní databázi MZK01, zbytek v databázi historických fondů MZK03. Práce probíhaly plynule podle plánu.

Při zachování současné produktivity práce předpokládáme úspěšné dokončení výzkumného záměru v plánovaném termínu. V roce 2009 bude pravděpodobně dokončeno zpracování fondu hudebních rukopisů a budou samostatně zpracovány všechny přívazky starých tisků kmenového fondu. Jako úkol na další roky zůstane dokončení zpracování fondů dvou historických knihoven a část rukopisného fondu ve formátu MASTER.

V oblasti digitalizace a digitálních knihoven se od výzkumného záměru odštěpil specializovaný projekt VaV „Staré mapy online“ (OldMapsOnline.org). V rámci výzkumného záměru však je nadále vyvíjen nástroj GeoMARC a trvá zájem o využití image serveru při zpřístupňování historických dokumentů. Pro usnadnění tvorby strukturálních metadat je vyvíjen volně dostupný online nástroj, využitelný jak pro tvorbu strukturálních metadat pro systém Kramerius, s možností konverze do formátu vhodného pro Manuscriptorium. Vzhledem k plánovanému přechodu Krameria na

jádro Fedora Commons a Manuscriptoria na TEI P5 bude nutné v příštím roce příslušně upravit exportní nástroje editoru.

V souvislosti s rozvojem masové digitalizace se zájem dále soustředil na optimalizaci pracovních postupů při digitalizaci. V souvislosti s očekávaným zahájením evropských projektů EuropeanaTravel a EOD a s přípravou na projekt Národní digitální knihovny v rámci IOP očekáváme v posledních dvou letech řešení výzkumného záměru značné zvýšení poptávky po vhodných nástrojích, postupech i metodikách pro digitalizaci a online zpřístupnění. Existující spolupráce s Národní knihovnou ČR i partnery evropských projektů se tak ještě zintenzivní.

F Přílohy

F.1. Stav zpracování jednotlivých celků historického fondu

Fond		Svazků	Záznamů	Stav
Staré tisky				
Staré tisky (kmenový fond)	ST5	279	317	hotovo
Staré tisky (kmenový fond)	ST4	1149	1467	hotovo
Staré tisky (kmenový fond)	ST3	3070	3898	hotovo
Staré tisky (kmenový fond)	ST2	8465	10388	hotovo
Staré tisky (kmenový fond)	ST1	22586	24902	hotovo
Staré tisky (kmenový fond)	STS	937	1051	hotovo
Staré tisky (Demlova knihovna)	ST-DEML	1	1	hotovo
Komenský	Ks	232	257	hotovo
Zednářská literatura	Fr	333	332	hotovo
Pedagogická knihovna	STPK	198	201	hotovo
Uzavřené historické celky				
Knihovna hrabat Khuen-Belasi	BKB	3386	3827	hotovo
Zámecká knihovna Kübecků von Kübau (torzo)	MKK	2475	2842	hotovo
Zámecká knihovna Lysá nad Labem (torzo)	L	370	427	hotovo
Chirurgické grémium Jihlava	JCH	142	163	hotovo
Knihovna 1. německého gymnázia v Brně	G	2709	2911	hotovo
Zámecká knihovna hrabat Chorinských	CH	9925	0	příprava
Knihovna kláštera kapucínů ve Znojmě	ZK	2453	582	probíhá
Knihovna piaristů v Mikulově	MP	2109	2432	hotovo
Knihovna koleje redemptoristů ve Svitavách	SR	594	748	hotovo
Muzejní knihovna z Uherského Brodu	UB	488	581	hotovo
Grafické sbírky				
Mollova sbírka map	Moll	7967	12275	hotovo
Schramova sbírka grafik, 1. část	Skř.1	2108	2531	hotovo
Schramova sbírka grafik, 2. část	Skř.2	626	672	hotovo
Staré mapy	STMpa	500	567	hotovo
Prvotisky				
Prvotisky (kmenový fond)	PT1	24	35	hotovo
Prvotisky (kmenový fond)	PT2	47	79	hotovo
Prvotisky (kmenový fond)	PT3	69	88	hotovo
Prvotisky (kmenový fond)	PT4	10	13	hotovo
Prvotisky Chorinských	CHP	14	18	hotovo
Prvotisky Znojmo	ZKP	13	19	hotovo
Prvotisky Mikulov	MkP	208	344	hotovo

Rukopisy				
Rukopisy (kmenový fond)	RKP	518	518	probíhá
Rukopisy (kmenový fond)	RKP2	86	90	probíhá
Rukopisy dietrichsteinské knihovny v Mikulově	Mk	117	117	hotovo
Knihovna hrabat Khuen-Belasi	BKB-RKP	5	5	hotovo
Zámecká knihovna Kübecků von Kübau (torzo)	MKK-RKP	5	5	hotovo
Knihovna piaristů v Mikulově	MP-RKP	45	46	hotovo
Zámecká knihovna hrabat Chorinských	CH-RKP	112	112	hotovo
Mollova sbírka – katalog	Moll-RKP	42	42	hotovo
Mikrofilmy rukopisů	MF	368	96	probíhá
Staré hudebniny				
Staré tisky	STMUS1	10	8	hotovo
Staré tisky	STMUS2	103	87	hotovo
Staré tisky	STMUS3	393	404	hotovo
Staré tisky	STMUS4	4784	4384	hotovo
Staré tisky	STMUS5	56	48	hotovo
Rukopisy	RKPMUS	584	651	probíhá
Mikrofilmy	Skř.17	957	957	hotovo
Celkem		81672	81538	

F.2. Letos zpracované celky Mollovy mapové sbírky

F.2.1. Atlas Austriacus

Moll-0090.900,AA.T.XXXII – Italia – území severní Itálie (Savojsko, Piemont, Sardinie)

Moll-0090.900,AA.T.XL – Hungariae regni pars I. - Uhry - historické mapy, mapy celého území, mapy vodstva, mapy Dunaje, mapy bojišť

F.2.2. Atlas Germanicus

Moll-0090.900,AG.T.XI – Saxoniae superioris circuli pars I. Saské kurfiřství - historické mapy, celkové mapy území, míšeňské markrabství, okolí Lipska a Míšně

Moll-0090.900,AG.T.XII – Saxoniae superioris circuli pars II. Diecéze Grossenhain, Vogtland, kláštery Merseburg, Naumburg a Zeitz, knížectví Weissenfels a Erfurt, markrabství lužické (Horní i Dolní)

Moll-0090.900,AG.T.XIII – Saxoniae superioris pars III. Landkrabství durynské, vévodství Gotha, Coburg a Altenburg, knížectví Eisenach a Výmar, město Erfurt a okolí, knížectví anhaltské, hrabství Mansfeld

Moll-0090.900,AG.T.XIV – Saxoniae superioris circuli pars IV. Kurfiřství braniborské I. – historické mapy, celkové a speciální mapy pruských zemí, město Berlín, města, pevnosti a zámky v Braniborsku

Moll-0090.900,AG.T.XV – Saxoniae superioris pars V. Kurfiřství braniborské II. – Pomořany (obecné a speciální mapy, knížectví Rujána)

Moll-0090.900,AG.T.XVI – Saxoniae inferioris pars I. Dolní Sasko – celkové mapy oblasti, historické mapy, kurfiřtství brunšvicko-lüneburské, vévodství brunšvické, vévodství lüneburské, vévodství lauenburské, vévodství brémské a knížectví verdenské

Moll-0090.900,AG.T.XVII – Saxoniae inferioris circuli pars II. Vévodství magdeburské, knížectví Halberstadtské, biskupství Hildesheim, vévodství šlesvicko-holštýnské, biskupství lübeckské a eutinské, vévodství meklenburské

Moll-0090.900,AG.T.XVIII – Suevici circuli pars I – Švábský kraj – historické mapy, celkové mapy území, duchodní knížectví (biskupství Augsburg, Kostnice, opatsví Kempten, probošství Ellwangen), vévodství württemberské, markrabství bádenské, knížectví fürstenberské, knížectví hohenzollernské, knížectví Mindelheim, hrabství limburské

Moll-0090.900,AG.T.XIX – Suevici circuli pars II. Říšská města – Aalen, Augsburg, Biberach, Bovlingen, Buchau, Dinkelsbühl, Esslingen, Gmünd, Giengen, Hall, Heilbronn, Kaufbeuren, Kempten, Leutkirch, Lindau, Memmingen, Nördlingen, Offenburg, Ravensburg, Reutlingen, Rothweil, Überlingen, Ulm, Wangen, Isny

Moll-0090.900,AG.T.XX – Westphalici circuli pars I. Vestfálský kraj – celkové i speciální mapy, historické mapy, biskupství lutyšské, münsterské, osnabrückské, paderbornské, opatsví vestfálského kraje (Höxter, Corvey, Essen, Herford, Verden)

Moll-0090.900,AG.T.XXI – Westphalici circuli pars II. vévodství Cleve, Jülich a Berg, knížectví Vestfálské, hrabství Bentheim a Steinfurt, říšská města, Cáchy

Moll-0090.900,AG.T.XXII - Helvetia – Schweizerland, pars I. - Švýcarsko – historické mapy, obecné mapy, církevní mapy, celkové mapy území

Moll-0090.900,AG.T.XXIII - Helvetiae pars II. Socii Helvetiorum – členové
spříseženectva, biskupství basilejské, St. Gallen, Ženeva, Mühlhausen, Neuchatel,
Graubünden, Wallis

Moll-0090.900,AG.T.XXIV – Hygrographia Germaniae - obecné a speciální
mapy, Dunaj, Iller, Mohan, Inn, Mosela, Rhona ..., jezera ženevské, curyšské,
cirknické, waldstätterské

F.3. Otázky a návrhy k využití uživatelského prostředí digitální knihovny „Manuscriptorium“

Manuscriptorium je v současné době jedna z největších evropských digitálních knihoven pro historické fondy, proto je v zájmu všech, kteří se na její tvorbě více či méně podílejí, aby společně pracovali na vývoji jejího uživatelského prostředí. Návrhy na zlepšení a dotazy na správce Manuscriptorium směřují právě tímto směrem. Návrhy a zejména otázky vyplývají jednak z vlastní práce katalogizátora, který dodává záznamy XML do Manuscriptoria, ale i ze zkušenosti koncového uživatele. Na některé z nich upozornila už Mgr. Veronika Rakocy ve své diplomové práci, kterou obhájila na FF MU v roce 2008.¹

Největší část připomínek se týká možnosti vyhledávání. Manuscriptorium sice nabízí jak v jednoduchém tak pokročilém vyhledávání vícero možností zadání (Signatura, Titul, Autor, Místo uložení, Knihovna, Datum originálu, Jméno, Rubrika, Incipit, Písař, Provenience a další), přesto uživatelům chybí některé důležité kategorie. Nejdůležitější je omezení výběru na typ dokumentu (rukopis, starý tisk, mapa apod.).² Další požadavkem uživatelů je chronologické členění, které by rovněž zpřehlednilo vyhledávání dokumentů.

Pro katalogizátora by bylo důležité vědět, které tagy jednotlivé kategorie prohlédávají? Pro uživatele tato informace není tak důležitá, i když může být při absenci této informace uveden v některých případech v omyl. U dotazu „Titul“ nebo „Incipit“ dají se celkem jednoznačně předpokládat tagy <title> a <incipit>, ale např. u „Literatura“ se zdá, že tento dotaz nemapuje tagy <listBibl> nebo <bibl>,³ jak by se mohlo logicky předpokládat, nýbrž tagy <author>, <title> apod., které mohou být v tagu <bibl> vnořeny, ale nikoli nezbytně. To pochopitelně vyřazuje poměrně velkou (jak přesně velkou se nedá určit) skupinu záznamů z této kategorie. Navrhoval bych zrevidovat, zda i ostatní kategorie dotazů prohledávají jednotlivé tagy optimálně (ideálu dosáhneme stěží, ale můžeme promýšlet různé návrhy a řešení, ba musíme!).

¹ Viz Rakocy, Veronika: Zpřístupňování písemného kulturního dědictví: projekty Manuscriptorium a Manuscriptorium pro školy, s. 82-85 s tím, že ne všechny návrhy autorky mají stejnou relevanci.

²Tag <form>

³Tag <listBibl> musí obsahovat <bibl>, který ale může být použit také samostatně.

Jelikož neexistuje (a ani to není možné) jednotná šablona pro zapisování struktury XML, je zapotřebí, aby vyhledávací rozhraní nabízelo co nejširší možnost zadání dotazu.

Další skutečnost opět zajímá spíše katalogizátora, i když v důsledku se týká všech uživatelů Manuscriptoria – způsob aktualizace již jednou dodaných záznamů. Nyní je to vcelku neřešitelný problém. Jako poskytovatel záznamů nemá Moravská zemská knihovna žádnou možnost tyto záznamy editovat. Jedině v případě záznamů, které vznikly konverzí z MARC21, lze uvažovat o jejich přemazání novou verzí. U záznamů, které vznikly původně v XML, se musí žádat o jejich aktualizaci emailem. V této oblasti očekáváme markantní zlepšení po zprovoznění systému pro správu Manuscriptoria a získání potřebných přístupových oprávnění.

Digitální knihovna může plně sloužit uživatelům, pokud je zajištěna správná komunikace mezi jednotlivými segmenty knihovny (digitální kopie, bibliografický popis, fulltext apod.). Dovolím si uvést několik konkrétních příkladů, kde je propojení jednotlivých částí chybné. K rukopisu sig. A 11294 obsahující kancionál je připojen fulltext, který patrně patří k úplně odlišnému rukopisu, neboť obsahuje text o lékařství (podle fulltextu se mi bohužel nepodařilo v "Manuscriptorium" najít rukopis, ke kterému onen text patří). Podobný problém se vyskytuje u rukopisu Národní knihovny sig. VIII.F.2, kde je chyba v prokliknutí z bibliografického popisu na konkrétní folio v prohlížení digitální kopie (např. klikem na f. 113r se uživatel dostane na f. 104r). Předpokládáme, že opravy tohoto typu chyb bude opět možné snadněji realizovat po spuštění systému pro správu Manuscriptoria.

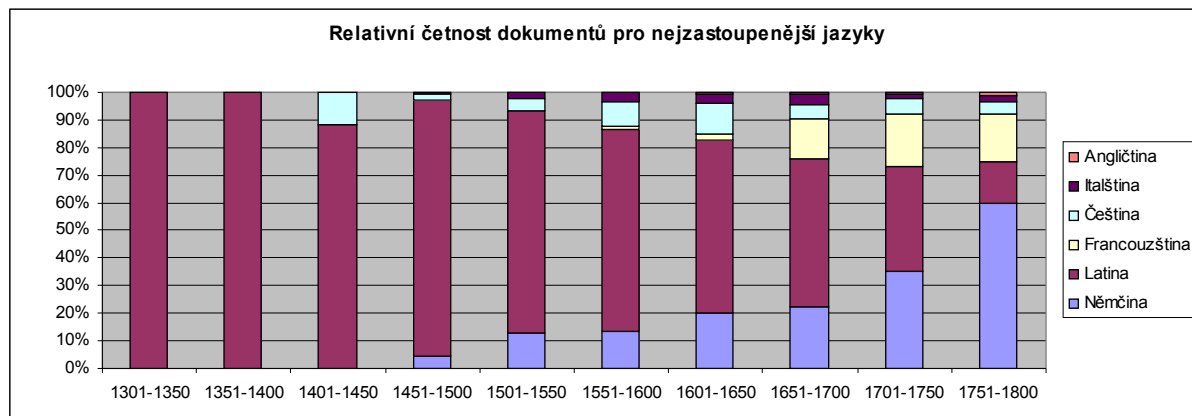
Samostatným problémem jsou digitální kopie, které jsou uloženy mimo server Manuscriptorium. Týká se to konkrétně mikulovských rukopisů, jejichž digitalizované kopie jsou z Manuscriptoria linkovány na server Moravské zemské knihovny, a u nichž je problém ve funkci odkazu na konkrétní folio (prohlížení funguje, ale ze záložky bibliografický popis není možný proklik, viz např. sig. Mk 49). U některých rukopisů sig. Mk, které byly digitalizovány v minulosti a jejich kopie jsou uloženy na serveru „Manuscriptorium,“ se tyto potíže nevyskytují (srov. např. Mk 1). Vzdálené uložení digitální kopií rozhodně není špatným řešením, ale v souvislosti s probíhajícím

projektem ENRICH, v jehož rámci se vzdálené uložení masově využívá, je zapotřebí věnovat těmto potížím zvýšenou pozornost. Jen na okraj upozorňuji na rukopis Státní knihovny RF v Moskvě - Muzeum knihy sig. MK 50-6038975, kde je sice odkaz digitální obraz, ten se ale nezobrazuje. Tyto potíže se vzdáleným umístěním se ovšem netýkají všech přispěvatelů. V poslední době byly v „Manuscriptorium“ zpřístupněny rukopisy Univerzitní knihovny v Heidelbergu. Ačkoliv i v jejich případě jde o externí uložení dat stejně jako u mikulovských rukopisů Moravské zemské knihovny, problémy s přímým proklikem z bibliografického popisu na konkrétní folio se tam nevyskytují (viz např. Cod. Pal. germ. 313).

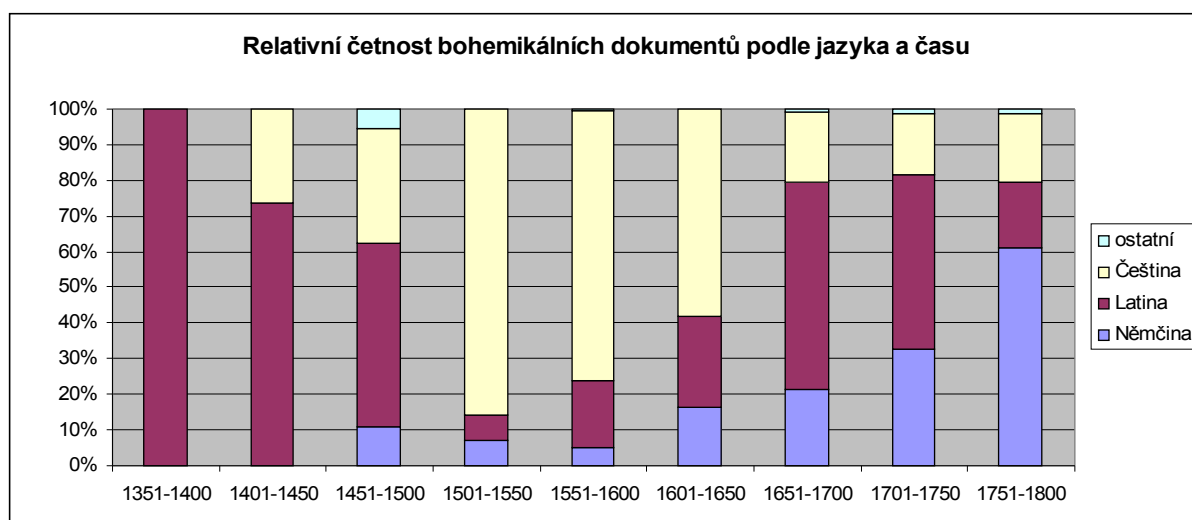
Na závěr si dovolím ještě zmínit možnost zobrazení XML záznamů, která je důležitá spíše pro katalogizátora. Tato možnost ovšem neplatí pro všechny záznamy v Manuscriptoriu ze dvou důvodů. XML se nedá zobrazit u záznamů bez digitální kopie a také u těch, které mají chybu ve struktuře zápisu XML – tam je ovšem možno zobrazit si zdrojový kód příslušné stránky (viz např. Bible Pražská, sig. H 417).

Přemysl Bar

F.4. Možnosti analýzy fondu

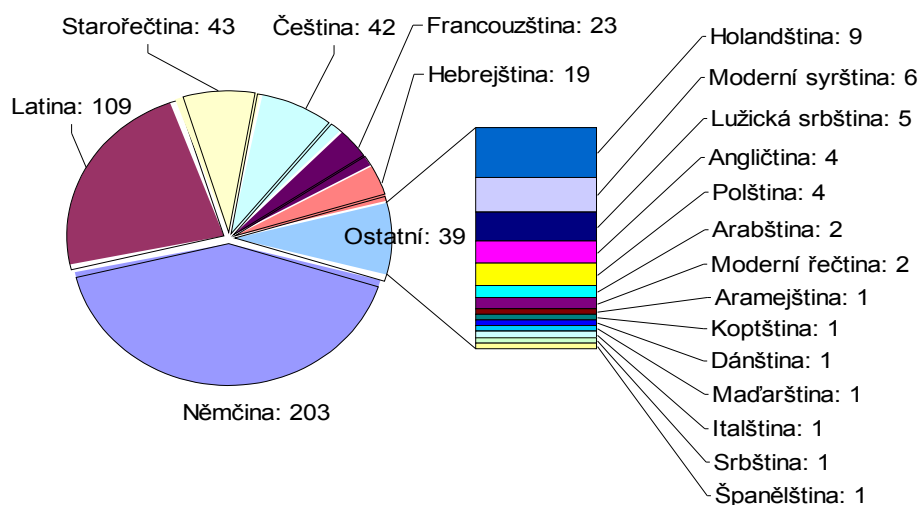

	1301-1350	1351-1400	1401-1450	1451-1500	1501-1550	1551-1600	1601-1650	1651-1700	1701-1750	1751-1800
Němčina				28	196	475	635	1125	3547	14991
Latina	2	19	37	569	1232	2596	1963	2724	3870	3740
Francouzština					5	36	74	722	1941	4335
Čeština			5	12	67	319	358	259	535	1166
Italština				4	34	113	101	201	218	516
Angličtina					1	2	17	32	35	297

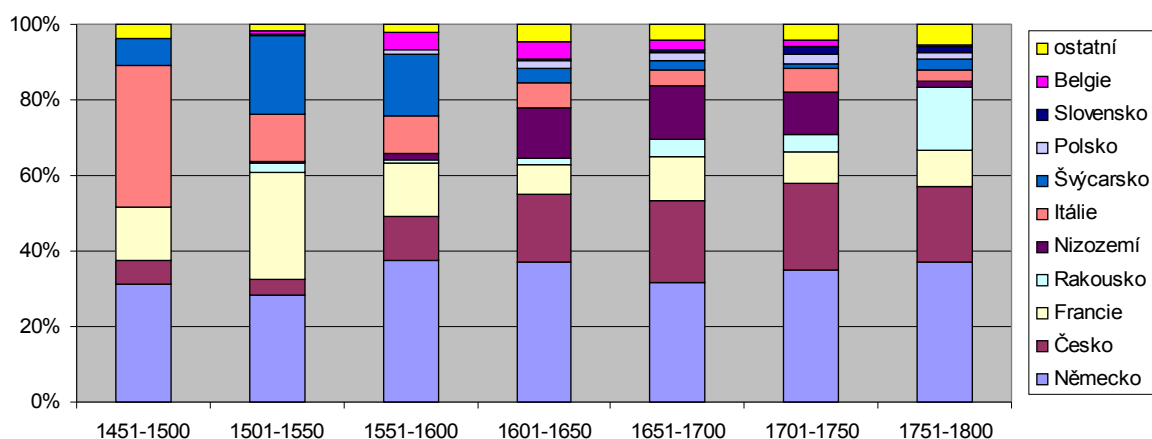

	1351-1400	1401-1450	1451-1500	1501-1550	1551-1600	1601-1650	1651-1700	1701-1750	1751-1800
Němčina			4	5	20	96	236	771	3085
Latina	4	14	19	5	77	147	647	1154	926
Čeština		5	12	60	309	339	221	414	971
ostatní			2		1	1	7	26	62

Rozdělení biblí ve fondu MZK podle jazyka

Relativní četnost dokumentů podle země vydání a času

	1451-1500	1501-1550	1551-1600	1601-1650	1651-1700	1701-1750	1751-1800	Celkem
Německo	191	442	1357	1192	1628	3598	9434	17842
Česko	37	70	407	583	1111	2365	5044	9617
Francie	87	442	515	250	616	854	2446	5210
Rakousko	1	38	26	59	226	486	4217	5053
Nizozemí		8	59	426	724	1135	449	2801
Itálie	229	196	368	210	221	638	762	2624
Švýcarsko	43	324	589	130	134	158	759	2137
Polsko		9	38	62	96	247	345	797
Slovensko			1	8	45	229	469	752
Belgie		13	160	159	131	164	96	723
ostatní	23	24	79	141	219	416	1380	2318
Celkem	611	1566	3599	3220	5151	10290	25401	49874

Počty dokumentů vzniklých na našem území podle místa a času vydání

	1451-1500	1501-1550	1551-1600	1601-1650	1651-1700	1701-1750	1751-1800	Celkem
Praha	1	28	211	385	684	1349	2041	4699
Brno	4			14	20	242	1089	1369
Olomouc		7	37	29	128	210	278	689
Opava				1		45	161	207
Litomyšl		10	3		28	32	52	125
Znojmo			2	9		58	48	117
Jindřichův Hradec						18	72	90
Hradec Králové				8	1	40	21	70
Litoměřice		1				28	7	36
Cheb					9	9	10	28
Kralice			12	16				28
Jihlava							25	25
Pardubice							20	20
Kutná Hora	1					4	12	17
České Budějovice						3	11	14
Mikulov				1			12	13
Příbram						7	4	11
Most						4	6	10
Prostějov		5	5					10
Ivančice			7	1				8
Plzeň	1	1					3	5
Aš						2	2	4
Mladá Boleslav		3				1		4
Oslavany				4				4
Karlovy Vary							3	3
Klatovy							3	3
Jezdkovice			2					2
Kroměříž							2	2
Lysá nad Labem						2		2
Dobruška				1				1
Luleč		1						1
Roudnice nad Labem				1				1
Velké Němčice				1				1
Vimperk	1							1
Vodňany						1		1
Celkem	8	56	279	471	870	2055	3882	7621

F.5. Záznam MASTER vložený do Alephu

Aktuální báze: Historické fondy - ČTENÁŘ NEPŘÍHLÁŠEN

Přihlášení | Odlhášení (konec) | Čtenář | Nastavení | Databáze | Otázky | MVS / MMVS | Nápořád

Prohlášení | Vyhledávání | Výsledky dotazu | Předchozí dotazy | Má schránka

Uložit/odeslat | Přidat do mé schránky | Získejte JIB

Úplné zobrazení záznamu

Zvolte formát: Standardní formát - Katalogizační záznam - Citace - S návěštními pro jednotlivá pole - MARC

Záznam 1 z 1

Signatura: RKP-0892.795

Název: J[esus]. M[aria]. J[oseph]. Anmütige Acten bei einen Sterbenden zu üben

Rok vydání: 1751 - 1800

Rozsah: 16 f. ; 180 x 115 mm

Předmět heslo: historické knihovní fondy

MDT: 026.171

Konspekt: 091 - Rukopisy

Forma a žánr: rukopisy

Exempláře: Všechny jednotky

Digitální objekt: formát MASTER

Zvolte formát: Standardní formát Katalogizační listek Citace S návěštními poli S kódy poli MARC

Konec relace - Nastavení - Otázky/připomínky - Nápořád - MVS - MZK Brno

© 2008 Ex Libris & Moravská zemská knihovna v Brně

Hotovo

Brno, Moravská zemská knihovna v Brně, RKP-0892.795

J[esus]. M[aria]. J[oseph]. Anmütige Acten bei einen Sterbenden zu üben. 2. polovina 18. století. Morava, Psáno německy.

Contents:

I. (Celý rukopis)

Physical description:

Form: Kniha - rukopis

Support: Papír 180 mm x 115 mm mm

No. of leaves: 16 ff

Script: Psáno německy německou novogotickou kurzivou.

Binding: Plátěná převažba

Foliation: Foliace provedena při katalogizaci.

History:

Provenance:

Zobrazení na webu

Katalogizace - ALEPH verze 10.01 - Báze MZK03 (MZK03) - Server: alucard.mzk.cz:6991 (18.01) - Uživatel: PRACTO

ALEPH Zobrazit Katalogizace Jednotky Editovat Správce záznamů *Služby Nápořád

BIB sysno

BIB= 1065278 ADM= 1072254 - [Megillat Ester = Kniha Ester] (Bible, S.Z. Ester, Hebrejsky) Rok: 1500.

Seznam objektů

Jméno souboru/URL	Název	Typ	Velikost	Zob. v OPACu
smzk01_dev/mzk01/objects/mas/1/RKP formát MASTER 2-0430.152.xml		VIEW		Y

Nový
Duplikovat
Vymazat
Miniatura
Indexování

1. Údaje o objektu 2. Umístění 3. Technické údaje 4. Autorská práva 5. Přístupová práva 6. Prohlášení

Morava Brno Moravská zemská knihovna v Brně RKP2-0430.152

Megillat Ester - Kniha Ester 16. století hebrejsky

Hebrejský pergamenový svitek obsahující starozákonní knihu Ester. Židé ji řadí mezi Spisy, konkrétně mezi megillót, sváteční svitky. Křesťané naopak ji zařazují mezi dějepisné knihy. Vypráví o tom, jak židovka jménem Ester, která se stala královnou v Perské říši, zachránila svůj lid od pogromu. Kniha zdůvodňuje vznik židovského svátku Purim.

weyah bi me ašaweroš ha mmolek mehoddu wead-kuš šeba we-ešrim urnea medina ... překlad podle ČEP

Stalo se to za dnů Achašverošových; to byl Achašveroš, který královal nad sto dvaceti sedmi krajinami od Indie až po Kúš ... ki mordokaj hayyehudi mišne lammalek ašaweroš wegadol layyehudim werasuy leroch ehayw doreš tob leamno wedober šalom lekol-zaro překlad podle ČEP ... Neboť žid Mordokaj byl první po králi Achašverošovi; byl veliký u židů a oblíbený u množství svých bratrů; pečoval o dobro svého lidu a usiloval o pokoj veškerého svého potomstva.

Svitek - rukopis

Pergamen 300 mm 1900 mm

3 listy

Pergamenový svitek je složen a svázan ze 3 listů.

Bez vazby. Svitek je uložen v kovovém a navijecím pouzdru.

Zobrazení v katalogizačním klientovi

F.6. Agregace záznamů sbírky Komenského knih na úrovni díla

- :t' Amsterdam :[s.n.], 1670
 - [Ks-0100.124.1.přív.1](#)
- Carolides z Karlsperka, Daniel,
 - [Potěssen] Křestianské
 - :[Wytisštěné w Starém Městě Pražském :v Matěge Pardubského. Y Nákladem Danyele Karla z Karlsperku Kněhaře, Měststňjina Nowého Města
 - [Ks-0050.166](#)
- Cato, Dionysius,
 - Disticha Catonis
 - Přetisknutá w Praze :w Impressum Universitatis Carolo - Ferdinandae, w Kollegi S^o Klimenta S. J., 1670
 - [Ks-0044.367](#)
- Dziedzic, Jan,
 - Apologeticvs Contra Panegyricum
 - :[Poloniae :s.n., 1657]
 - [Ks-0042.287](#)
- Komenský, Jan Amos,
 - Angelus Pacis
 - [Amsterodami :Christoffel Cunradus], 1667
 - [Ks-0001.633.přív.2](#)
 - Boj Michala a anjelů jeho s drakem a anjely jeho
 - W Hoře Kutný :Wytisštěno v Františka Wincencia Korce, 1785
 - [Ks-0023.590.A.přív.](#)
 -
 - W Hoře Kutný :Wytisštěno v Františka Wincencia Korce, 1785
 - [Ks-0023.590.B.přív.](#)
 - Centrum securitatis
 - W Hoře Kutný :wytisštěno v Františka Wincencya Korce, [1785]
 - [Ks-0023.590.A](#)
 -
 - W Hoře Kutný :wytisštěno v Františka Wincencya Korce, [1785]
 - [Ks-0023.590.B](#)
 - De bono unitatis et ordinis
 - Halae :Typis & impensis Orphanotrophii, 1702
 - [Ks-0023.503](#)
 -
 - Halae :Typis & impensis Orphanotrophii, 1702
 - [Ks-0029.037](#)
 -
 - Halae :Typis & impensis Orphanotrophii, 1702
 - [Ks-0102.638.A](#)
 -
 - Halae :Typis & impensis Orphanotrophii, 1702
 - [Ks-0102.638.B](#)
 -
 - London :Printed for Thomas Parkhurst at the Three Crowns over-against the great Conduit, at the lower end of Cheap-side, 1661
 - [Ks-0023.435](#)
 -
 - Schwabach :Verlegts Johann Jacob Enderes, Hoch=Fürstl. privil. Buch= und Disputations=Händler, 1739
 - [Ks-0023.605](#)
 - De christianorum uno Deo
 - Amstelodami :Apud Joannem Janssonium, 1659
 - [Ks-0033.524](#)
 - De irenico irenicorum
 - Amsterodami :Apud Henricum Betkium (Impressit Christophorus Cunradus Typographus, in Fossa vulgo dicta d'Engelantiersgracht), 1660
 - [Ks-0029.026](#)
 - De iterato sociniano
 - Amstelredami :[t. Jan Paskovský], 1661
 - [Ks-0026.612](#)
 - Diogenes Cynicus Redivivus sive de compendiose philosophando
 - T' Amsterdam :By Jan van Heekeren, op de Haarlemmerdyk, over d'Eenhoorn-fluys, 1719
 - [Ks-0032.039](#)
 - Eerste Deel Der School-geleertheyd genoemt Het Portael
 - :Amstelodami :Apud Joannem Ravesteinium, Civitatis & Illustris Scholae Typographum, 1673
 - [Ks-0032.038.1.A](#)
 -
 - :Amstelodami :Apud Joannem Ravesteinium, Civitatis & Illustris Scholae Typographum, 1673
 - [Ks-0032.038.1.B](#)
 -
 - :Amstelodami :Apud Joannem Ravesteinium, Civitatis & Illustris Scholae Typographum, 1673
 - [Ks-0032.038.1.C](#)
 -
 - :Amstelodami :Apud Joannem Ravesteinium, Civitatis & Illustris Scholae Typographum, 1673
 - [Ks-0032.038.1.D](#)
 - Eruditio scholastica
 - Amstelodami :Typis Gabrielis de Roy, 1658
 - [Ks-0023.436.1](#)
 - Eruditionis Scholasticae Janua
 - :Schaffhusii :Impensis Iohann. Caspari Suteri, 1659

Celý soubor je zpřístupněn na adrese <http://aleph.mzk.cz/others/kom/kom.html>

F.7. Návrh řešení stránkování

Knihy mají několikeré číslování stran, tzn. že kniha začíná stranou 1 a pak od poloviny knihy opět od 1. Může tak začínat i několikrát (ale spíš výjimečně). Další problém představují úvodní a závěrečné části knihy. Tyto části bývají někdy číslovány (římskými nebo arabskými číslicemi), někdy ne, hlavně ale tvoří někdy významnou část celé knihy (nezřídka celou polovinu). Dále je nutné brát v potaz, že některé tisky jsou ne paginovány, ale kolumnovány (jsou číslovány sloupce textu).

Například pro knihu se stránkováním, zapsaným v MARC21 jako „*[11], 17 s., sl. 18-196, s. 197-199, sl. 200-249, s. 250-254, sl. 255-302, s. 303-305, sl. 306-317, s. 318-326, sl. 327-346, s. 347-348, sl. 349-482, [1] příl.*“ by pak mohl pracovník vytvářející metadata vyplnit následující tabulku:

od	do	násobek	poznámka
[I]	2	0,5	ukázka jak by mohla vypadat foliace a římská čísla
[1]	11	1	
1 17	1		
18	2	2	
20	1	1	tady je v knize chyba v paginace
25	86	2	
197	3	1	
200	25	2	
250	5	1	
255	24	2	
303	3	1	
306	6	2	
318	9	1	
327	10	2	
347	2	1	
349	67	2	
[1]	2	0,5	příloha

Mimo vypsanych sloupců by tam mohly být ještě ty další dva (vypočítané číslo poslední stránky oddílu a počet obrázků - případně i s odkazem na první a poslední obrázek v oddílu). Místo počtu stran by mohlo být možné vkládat i číslo poslední strany oddílu, pak se ale musí zobrazovat počet stran pro kontrolu a musí být ošetřené chyby v číslování - tj. kdyby ve výše uvedeném případě pracovník zadal kolumnaci 18-196, systém upozorní, že číslování začíná a končí sudým číslem.

F.8. Zprávy ze služebních cest

F.8.1. Zpráva ze služební cesty na technické setkání projektu EOD

Cesta se konala ve dnech 6.2.2008 – 8.2.2008, setkání proběhlo na půdě Univerzitní knihovny ve Vídni.

Na programu technické setkání projektu EOD byly zejména prakticky zaměřené a technické otázky. Nejprve jednotliví účastníci projektu představili svá digitalizační pracoviště a pracovní procesy. Z jejich vzájemného srovnání vyplývá, že velká část účastníků používá scannery se snímáním shora, zejména značek BookEye a Zeutschel. Přitom ale nevýhodou scannerů BookEye je nedostatečné osvětlení zakřivených stránek u hřbetu snímané knihy, které je způsobeno nevhodnou orientací snímacího prvku. Pro zlepšení skenování u hřbetu doporučují některá pracoviště vložit po dobu skenování do hřbetu dřevěnou vzpěru, která vazbu při skenování podrží blíže rovině rozevřené knihy. V této části programu jsem prezentoval řešení digitalizačního pracoviště vybudovaného v rámci výzkumného záměru Historické fondy MZK a jeho zapojení do sítě EOD.

Několik knihoven již zakoupilo skenovací robot firmy Treventus – v BSB Mnichov již dva rutinně používají a na univerzitách v Grazu a Innsbrucku je právě zprovozňují. Skenovací roboty nedokáží sice zpracovat všechny knihy, vhodných knih je ale dostatečně velké množství. Součástí programu byla prezentace nově vyvinutého robota značky Quidenus. Ten je dražší než Treventus, od kterého se liší mechanismem otáčení stránek, využívajícím místo podtlakového přisávání mechanického otáčení pomocí gumových „prstů“. Jejich model nabízí skenování při knize rozevřené na 120, 90, nebo i 60 stupňů. Snímání obou stran probíhá dvěma fotoaparáty nebo jinými snímacími prvky zároveň, stránky jsou drženy v rovině pomocí přítlačných skel, která jsou osazena senzory zajišťujícími, že skla stránku nepoškodí. Prototyp scanneru je již rok a půl testován v praxi při digitalizaci starých tisků a za tu dobu nedošlo k žádným závadám vinou opotřebení – čas od času je nutné měnit jen nástavce „prstů“, které se dodávají jako spotřební materiál. Cena tohoto zařízení přesahuje 100000 EUR a je tak

dražší, než zařízení firmy Treventus. Srovnání robotických scannerů bude možné udělat v červnu v BSB v Mnichově na akci „Dny skenovacích robotů“.

Dále bylo na programu projednání standardů kvality digitalizace v síti EOD a řešení technických problémů souvisejících s využíváním centrální aplikace ODM, jejímž prostřednictvím jsou zpracovávány jednotlivé objednávky. Jednání bylo uzavřeno představením scanneru book2net (barevný A2 scanner se snímáním shora).

Petr Žabička

F.8.2. Zpráva ze služební cesty na konferenci ELAG 2008, konané ve Wageningenu v Holandsku ve dnech 12.4.-16.4.

Samotné konferenci předcházelo v neděli otevřené jednání řídícího výboru ELAG, jehož dlouholetá předsedkyně Paula Goosens letos končí ve funkci a nahradí ji výbor. Příští ročník konference se uskuteční v Praze a hlavním organizátorem bude STK.

Konference se konala v nedávno dokončené budově univerzitní knihovny, která nahradila původních více než 100 poboček. Konference byla zaměřena nové trendy v knihovnách a jako vždy byl velký prostor věnován workshopům. Já jsem se zúčastnil workshopu „Geographic information as access“, vedeného Fredrikem Palmem ze Švédska.

Na tomto workshopu jsem prezentoval dosavadní výsledky MZK v oblasti geografického zpřístupnění informací a získal kontakty na vývojáře pracující na projektu QVIZ, kteří nám poskytli zdrojový kód časové osy, kterou pro projekt QVIZ vyvinuli ve Flashi.

Projekt QVIZ je evropským projektem zaměřeným na zpřístupňování informací archivů. Jeho hlavním rozhraním je mapa, na které je možné vyhledávat podle různých administrativních celků, které fungovaly v minulosti na daném území. Vyhledávací rozhraní je velmi propracované, ale je optimalizované pro zpřístupňování archiválií.

V diskusi jsem se také dozvěděl důležitou informaci, že projekt Timemap pravděpodobně nebude už nikdy příliš rozvíjen, protože člověk, který zajišťoval významnou část jeho financování je v pokročilém důchodovém věku a pro ostatní zúčastněné není takovou prioritou.

Z programu konference samotné:

The Wageningen Library Content Management System / Peter van Boheemen

Byl představen systém digitální knihovny, vybudovaný týmem vývojářů knihovny. Systém obsahuje katalog knihovny, institucionální repozitář, 6 vlastních bibliografických databází a přes 200 externích, desítky tisíc elektronických knih a

časopisů a přes 600000 digitalizovaných dokumentů. Zajímavá je také velmi dobrá podpora konferencí přímo v systému, včetně zpřístupnění videozáznamu s vazbou na promítanou prezentaci.

Systém je založen na zakoupených komponentách (Metalib, SFX) a doprogramován s využitím volně dostupných nástrojů. Architektura systému je založena na XML a SOA. Pro instituci to znamená mít kvalitní tým vývojářů.

Rethinking cataloguing / Paula Goossens (KBR, Brussel) and Dan Matei (CIMEC, Bucarest)

Přednáška se zabývala novým pohledem na katalogizaci, kdy se kontrola přesouvá od knihovníků k uživatelům a vývojem v oblasti nových pravidel katalogizace (RDA), založených na principech FRBR a FRAD.

Rethinking subject access / Jeroen Hoppenbrouwers (Synergetics, Antwerpen)

Přednáška se teoreticky zabývala problematikou sémantických sítí.

Second Life and Libraries / Bernadette Daly Swanson (University of California, Davis, CA)

Přednáška představila virtuální svět Sekond Life a práci knihovníka v něm. Zajímavá statistika ukázala, že práce knihovníka ve virtuálním světě je poměrně neefektivní – referenční služby poskytovány 78 hodin týdně, za rok 2007 bylo necelých 6700 uživatelů kteří měli necelých 5000 dotazů, z nichž přes 4000 se týkalo Secoond life a zbytek reálného světa.

FRBR: a practical case in the Flemish Central Catalogue / Rosemie Callewaert (Vlaams Centrum voor Openbare Bibliotheken, Brussel)

Přednáška představila způsob implementace FRBR ve Vlámském souborném katalogu. Pro vyhledávání nabízejí sdružování výsledků hledání na úrovni díla, přednáška podrobně popsala konstrukci klíčů pro spojování bibliografických záznamů na této úrovni. Díky vyřešení seskupování podle díla mohou nabídnout další služby: obohacování metadat na úrovni díla, řazení podle relevance na základě počtu titulů a exemplářů daného díla, lepší přehled o obsahu sbírky a sdílení dat na úrovni díla.

Zajímavá je i služba openvlacISBN, kdy zadání jednoho ISBN spouští hledání všech ISBN daného díla. Adresa katalogu je zoeken.bibliotheek.be

User centered design and the next generation OPAC - a perfect match? / Henrik Lindström, Martin Malmsten and Kristin Olofsson (Libris, Stockholm)

Přednáška přinesla zajímavý pohled na vývoj nové generace systému Libris pro švédský souborný katalog. Zmíněn byl i způsob vývoje – iterativní postup, kdy se každým krokem blížilo k cíli, který se ale sám stále vyvíjel. Vývoj také vycházel ze zaměření na uživatele a optimalizaci jeho práce v systému.

Semantic WEB opportunities / Laura Hollink (Vrije Universiteit Amsterdam)

Přednáška se zabývala problematikou sémantického webu a jeho stavebními kameny – standardy RDF a OWL a problematikou interoperability. Představen byl například projekt STITCH: propojení sbírek francouzské a nizozemské NK pomocí slovníku druhé strany.

Can the library be a publisher? / Leo Waaijers

Přednáška se zabývala problematikou vědeckého publikování, kdy recenzenti článků zůstávají anonymní. K tomu je nutné přidat problémy s impakt faktorem, který má mnoho nedostatků a přesto se používá pro hodnocení vědecké práce. Představen byl projekt SHERPA/RoMEO mapující licenční pravidla u komerčních repozitářů (<http://www.sherpa.ac.uk/romeo.php>). Dále byly představeny aktivity univerzitní knihovny ve Wageningenu na tomto poli.

Putting the shoe on the other foot : actual and future user requirements / Fleur Stigter (The European Library, Den Haag)

Přednáška představila Evropskou digitální knihovnu (EDL) a jí vyvíjený portál Europeana, v němž se bude MZK svými daty také podílet. Spuštění plánováno na konec roku 2008, v rámci Facebook je skupina, kde je možno přispět do diskuze k vývoji Europeany

Rethinking the library system / Maivor Hallén (Bibsys, Trondheim)

Byly v krátkosti představeny projekty Dandelon a LIVA a na ně navázal popis toho, co by knihovní systémy měly umožňovat v budoucnu. Byl zmíněn například web Gogole Experimental a jeho provedení časové osy sdružující výsledky hledání.

The way from sharing data to sharing intelligence / Theo van Veen

Přednáška byla zaměřena na evropskou knihovnu (TEL) a projekt TEL+. Nejdůležitější informace byla, že TEL připravuje programátorské rozhraní (API), což by mělo celý projekt více otevřít.

Forum : Rethinking the library (final general discussion) / Patrick Danowski (Staatsbibliothek zu Berlin)

Velmi zajímavá byla i série krátkých příspěvků, z nich vybírám:

Add a geo-spatial ontology -- conquer Google and Wikipedia / Humphrey Southall

Autor projektu "A Vision of Britain through Time" mluvil o tom, jak lze vhodnou formou zpřístupnění historických dokumentů přitáhnout velké množství zájemců o místní historii.

The International E-archive of Open User Annotations by Peter van Boheemen

Návrh na vytvoření celosvětového systému pro sdílení uživatelských anotací, zmíněn projekt Annotea

Becoming a good Semantic Web Citizen - it's about availability by Martin Malmsten

Popis toho jak katalog LIBRIS podporuje standardy sémantického webu. Mj. všechny záznamy mají pevné URI.

Status of the Virtual International Authority File by Thom Hickey

Popisuje stav virtuální mezinárodní databáze autorit, provozované OCLC a sdružující LC, OCLC, DNB a BNF. Připravuje se rozšíření o další národní autoritní soubory.

Petr Žabička

F.8.3. Zpráva ze služební cesty na konferenci Digitálna knižnica, Jasná, Slovensko.

Konference se konala ve dnech 27.-29.4.2008 a šlo o již druhý ročník konference.

Konferenci zahájil ředitel SNK Dušan Katuščák, první přednášku s názvem **Europeana: Vytváření digitální knihovny digitálních knihoven** pak měla **Jill Cousins**. Europeana je název Evropské digitální knihovny (European Digital Library, EDL). MZK bude do této digitální knihovny přispívat v rámci projektu EDLocal a dalších projektů. Cílem EDL je nyní vytvořit fungující prototyp digitální knihovny do listopadu 2008. 23.-24.6. bude konference Europeana zaměřená na muzea a archivy. MZK poskytne pro účely prototypu EDL své digitalizované rukopisy.

David Fuegi - Aktuální výzva eContentplus a jeho snaha o podporu EDL.

Pro rozvoj EDL vznikla nadace (EDL Foundation), která oslovila LIBER a CERL, aby podaly projekt na digitalizaci sbírek knihoven na vybraná témata do současné výzvy eContent+. Jako jeden z účastníků tohoto projektu, zaměřeného na téma Travel and Tourism byla vybrána i MZK s Mollovou sbírkou map. Mimo to je snaha do EDL zapojit archivy včetně filmových archivů. Cílem je zpřístupnit evropský obsah. Do této výzvy se přihlásí velmi mnoho institucí a je k dispozici velmi málo peněz.

Bohdana Stoklasová - Koncepce České národní digitální knihovny a první zkušenosti s budováním centrálního digitálního repozitáře v NK ČR

Budování repozitáře provází nedostatek peněz protože stále není vládou projednán záměr rozvoje do roku 2010 (požad. 40 mil. ročně). Jádrem CDR jsou data Manuscriptoria, Krameria a WebArchivu. Další rozvoj předpokládán z prostředků IOP. 1. audit CDR podle metodiky DRAMBORA v létě 2007 odhalil mnoho rizik, zejména nezakotvenost CDR v legislativě, nedostatečně zajištěné financování apod. Prvními kroky k nápravě jsou změny v org. struktuře NK.

Dušan Katuščák - Slovenská digitálna knižnica

Budování knihovny zajišťuje SNK díky financování z IOP prostřednictvím MK. Strategie, metodika a metodologie podle EDL. Snaha o mezisektorovost – knihovny, archivy, muzea, audiovizí. V roce 2013 má být digitalizováno 3,5 mil. objektů. 5 pracovišť, 15 projektů, 350 pracovních míst. Připravuje se odkoupení již digitalizovaných médií od soukromé firmy k uložení na již zakoupené úložiště SUN Storagetek (nyní 1,5 PB, až 55 PB).

Klasifikace oblastí digitalizace podle tezauru HEREIN Rady Evropy pro kulturní dědictví. Vznikne portál Memoria Slovaca, zahrnující všechny kategorie:

Muzea – 15 mil. objektů, bude se digitalizovat cca 10%. Galerie – 168 tis., vše digitalizováno ale nezveřejněno. Knihovny 40 mil., digitalizovat se bude 500000 slovacikálních svazků.

Kulturní památky: 13 tis. nemovitých a 30 tis. movitých. Archivy – 180 km, ale spadají pod MV, zařazení je proto nejasné. AV – 3500 slovenských filmů. Televize (výběr), rozhlas (vše).

Archivace bude založena na systému FEDORA, nevyhovuje ale nadstavba VITAL, hledají se open source alternativy (FEZ, MURADORA), na kterých by bylo možno stavět (vzor Oxfordu). Řeší se zatím jednoznačná identifikace objektů, konverze dat apod.

HW bude jedno datové centrum ve Vrútkách a druhé v dosahu cca 100 km ve formě plně vybaveného kontejneru SUN Blackbox, který se dá umístit kdekoli kde je možné napojení na elektřinu. V budově ve Vrútkách bude umístěno i digitalizační centrum – 4 skenovací automaty 4DigitalBooks, 20% bude digitalizováno na ručních skenerech. Pracovní postupy a know-how převzaty od dodavatelů technologií.

Mike Eberhardt (Sun) – Trendy v technologiích pro budování digitálních knihoven

Dlouhodobým skladováním dat se obvykle myslí 10-15 let, uchování informace je ale třeba 50 – 100 let. Sun Passig je komunita na podporu rozvoje digitálních knihoven a depozitářů a na vytvoření bezpečného prostředí. V květnu se připravuje konference Passig v San Franciscu.

Panelová diskuse – Digitální knihovna: Výzva nebo hrozba

Jaký je rozdíl mezi digitální knihovnou komerční a budovanou z evropských nebo jiných fondů? Rozdíl je v kvalitě, nadšenecké pokusy nedodržují standardy, jsou nepoužitelné. Komerční nekladou takový důraz na dlouhodobé uchování. Výzvy: otevřenost, dostupnost, rozvrat tradičního knihovnictví.

Nina Suskevičová - NAVI a ROAD - systémy uložení, správy a zpřístupnění elektronických informačních zdrojů oprávněným uživatelům

Systémy řeší zpřístupnění archivních dat z projektů LI i současných zdrojů. Přístupný do úrovně titulu, abstrakty plných textů zde nebo na serverech vydavatelů. Autentizace uživatelů pomocí protokolu Shibboleth. Uživatel získává informaci o tom, zda má přístup k plným textům, jakých titulů a z jakého období.

Sandra Grijzenhout (Elsevier) - Vliv elektronických zdrojů na vědeckou činnost

Databáze Science direkt, Scopus, Síruius a další. Zpětně digitalizují na Filipínách, velké úložné prostory ošetřené zálohami, agregáty, vodním chlazením,... Statistiky: V ČR 5,2 výzkumníků na 1000 zaměstnanců, v SR 5,5. Pilotní studie na univerzitě v Illinois: jeden dolar investovaný do knihovny vynesl 4,2 dolary na příjmech z grantů. Připravuje se podrobnější průzkum ve 12 institucích, z toho 3 v Evropě.

Ivo Iossiger (4DigitalBooks) - Zriadenie efektívneho digitalizačného centra

Firma je producentem robotických scannerů, dodává i SW PageImprover. Je rozdíl mezi zřízením malého pracoviště (laboratoře) a velkého digitalizačního centra (továrny). Je nutno připravit: budovy, infrastrukturu, tok materiálů, datové toky, škálovatelnou architekturu, pracovní procesy, organizace, velikost. Ivo Iossiger byl požádán o přednesení svého příspěvku na konferenci pořádané v Brně.

Claus Gravenhorst (CCS) – Workflow pro masovou digitalizaci

Výzvy: umožnit digitalizaci v širším rozsahu, přístupni digitalizované dokumenty každému, snížení ceny digitalizace za stránku na 10 centů. Software docWorks – OCR rozdělí stránku na regiony – obrázky, články apod. Výstupem je

dokument ve formátu METS/ALTO (otevřený standard metadat – Analyzed Layout and Text Object). Výstupem může být XML, JPG, PDF apod. Software podporuje i workflow kde je část prací (OCR) prováděna ve vzdálené lokalitě. Systém je nasazen v několika národních a univerzitních knihovnách (British Library, Holandsko, Norsko, Finsko, Dánsko, Harvard, Texas, Stanford). Tento systém by mohl být s úspěchem využit při digitalizaci v MZK, přednášející byl pozván na konferenci do Brna.

Neil Jefferies - Design a budování digitálního úložiště pro dlouhodobé ukládání dat

Oxford university řeší problém uložení digitálních dokumentů, zejména dokumentů Googlu. Hardwarově je systém založen na technologiích Sun (Honeycomb, HDS, ZFS) a softwarově na systému Fedora, knihovně solr a mnoha dalších komponentách. Vychází se z premisy více navzájem komunikujících modulů. Není podporován model OAIS, který by do systému vnášel úzká místa, METS je podporován pro import a export, ne vnitřně.

Martin Lhoták - Vývoj open source systému pro digitální knihovnu Kramerius

Nová generace systému Kramerius bude založena na jádře FEDORA (robustní stroj vhodný i z hlediska dlouhodobého uchování dat). MZK letos vyvine open source nástroj pro tvorbu metadat jako alternativu k systému Sirius. V rámci 3 letého projektu VaV se připravuje vývoj systému pro registr digitalizace.

Miroslav Čapkovič – Architektúra Slovenské digitálnej knihovny

Infrastruktura bude vybudována během roku 2008, začátek masové digitalizace v listopadu.

Celá konference byla velmi přínosná a inspirativní, mimo přednášek se podařilo navázat užší kontakty s firmami a institucemi, s nimiž budeme v budoucnu pravděpodobně úžeji spolupracovat.

Petr Žabička

F.8.4. Zpráva ze služební cesty do Mnichova na Scan Robot Days

18.6.2008

Navštívil jsem výstavu Scan Robot Days v Mnichově, kde své zařízení vystavovali všichni čtyři současní výrobci těchto strojů: 4DigitalBooks, Kirtas, Quidenus a Treventus. 4DigitalBooks prezentoval jen video, protože jejich stroj nebylo možné pro velkou hmotnost a rozměry dopravit na místo (jde o jediný stroj schopný skenovat i formáty A2). Snímání probíhá dvěma kamerami, z nichž každá má rozlišení 53 Mpix a každá snímá jednu stranu rozevřeného dokumentu. Celý scanner je ovládán čtyřmi počítači. Dva z nich jsou vyhrazeny na stahování data z kamer, jeden řídí mechaniku stroje a jeden komunikuje s uživatelem.

Ostatní stroje jsou navzájem podobné. Treventus díky svému principu zatím neumožňuje skenovat obálku a přideštit. Jinak jde o poměrně kvalitní kontaktní scanner, skenující dvě strany částečně rozevřené knihy zároveň.

Zbývající scannery dva pracují s dvojicemi digitálních fotoaparátů, které snímají obě stránky pootevřené knihy současně. Kirtas otáčí stránky pomocí podtlaku, Quidenus pomocí mechanického prstu.

Petr Žabička

F.8.5. Konference IGeLU, Madrid, 7. – 12. 9. 2008

Mezinárodní konference uživatelů produktů firmy Ex Libris se konala ve dnech 7. – 10. 9. 2008 v Madridu v prostorách Španělské národní knihovny a Národního ústavu pro vědu a výzkum. Přednášky a zasedání probíhaly paralelně až v šesti sálech. Ze mnou navštívených přednášek bych vyzvedl následující:

ILS – Next Generation/URM

Současné modely integrovaného knihovního systému (*Integrated Library System – ILS*), jako Aleph či Voyager, jsou nyní více než 30 let staré. I když slouží knihovnám dobře, v některých aspektech se jeví již jako zastaralé. Knihovna roku 2008 se podstatně liší od knihovny roku 1978 a mnoho těchto rozdílů pochází z obrovského nárůstu digitálních informací a služeb.

Ex Libris si uvědomuje potřebu změn a proto plánuje vytvořit systém nové generace, prozatím nazvaný URM (*Unified Resource Management system*). Ve snaze udělat systém pro knihovny co možná nejvyužitelnější a nejpřínosnější, sbírala Ex Libris odpovědi mimo jiné na následující otázky:

- Které jsou nejdůležitější funkce, které potřebujete a nejsou poskytnuty současným ILS?
- Které funkce se podle Vás stanou v následující dekádě důležitými?
- Které funkce současného ILS pro Vás přestávají být důležitými?
- Které materiály jsou kromě knih a časopisů pro Vaši knihovnu důležité?
- Je pro Vás důležitý jednotný systém zpracování? Proč?
- Se kterými dalšími systémy byste uvítali blízkou integraci nového ILS?
- Jsou zde ekonomické faktory, které by byly pro Vaši knihovnu podstatné při uvažování o novém ILS?
- Je pro Vás open source důležitým důvodem při uvažování o novém ILS?

Odpovědi na tyto otázky se Ex Libris snažila získat prostřednictvím přednášek a mítinků. Současná vize je taková, že by mělo jít o otevřený model. Mělo by být snadné integrovat další služby do systému. Vše má být umocněno přívětivým a jednotným modulem pro správu všech podsystémů.

Myšlenka vypadá zajímavě, vše je ovšem zatím ve stádiu nápadů a představ. Optimistická verze Ex Libris hovoří o vydání první verze na konci roku 2009. Já osobně se domnívám, že doba, kdy by se i MZK mohla rozhodovat mezi Alephem a

URM, nastane mnohem později. Jako reálnější vidím pokračování ve verzích systému Aleph minimálně do verze 22. Její vydání vyhlásila Ex Libris na rok 2013.

DPS (Digital Preservation System)

Podstatný blok mnou navštívených přednášek se věnoval novému způsobu uchování kulturního dědictví. To nám nabízí řešení pro digitální uchování – *Digital Preservation System (DPS)*.

Motivací pro vznik DPS bylo to, že většina dnes publikovaného materiálu vzniká digitálně a jeho velká část zůstává dlouhodobě v digitální podobě. Dalším posláním knihoven je ochrana kulturního dědictví (tedy i starých tisků, map, rukopisů, ...) a kolektivní paměti. Ty je třeba uchovávat také v digitální podobě. Aby digitální (a digitalizované) informace byly zachovány pro budoucí generace, přichází Ex Libris s bezpečným, škálovatelným a snadno ovladatelným systémem pro digitální uchování.

DPS byl vyvinut ve spolupráci s Národní knihovnou Nového Zélandu a mezi jeho významné kladné vlastnosti patří následující:

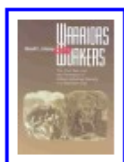
- **Škálovatelnost:** Systém je založen na distribuované architektuře, která podporuje flexibilní konfigurace vícenásobných serverů a je navržen tak, aby zvládal rozsáhlé digitální sbírky.
- **Flexibilita:** Systém lze konfigurovat tak, aby splňoval individuální požadavky i směrnice řídících institucí.
- **Standardy:** Systém je založen na modelu *OAIS (Open Archival Information System)* a splňuje požadavky *TDR (Trusted Digital Repository)*.
- **Přístup:** Zobrazování uchovávaných digitálních objektů zajišťují prohlížeče v souladu s trvale se rozvíjejícími formáty. Dodávají se jako součást systému i v aplikacích třetích stran. Se zabudovanými integračními funkcemi je systém schopen přijímat požadavky na dodávání dokumentů od různých aplikací.

Domnívám se, že pokud se naše knihovna rozhodne pro masivnější digitalizaci dokumentů (Což je podle mě pro ochranu historických dokumentů rozumnou volbou), bude muset zvolit nějaký systém pro digitální uchovávání. Jednou z možností je i DPS firmy Ex Libris, jehož výhodou je i snadná komunikace mezi dalšími jejími produkty.

Aleph Ins and Outs –Extending the OPAC

Mark Dehmlow z americké *University of Notre Dame* předvedl svá rozšíření WWW OPACu. Na jednu stránku dostává informace z různých zdrojů jako např. z

Google Books, ze serveru obsahující mapy atd. Podle mého názoru je celá záležitost vysoce efektní. Nejlepší pro představu bude následující obrázek:

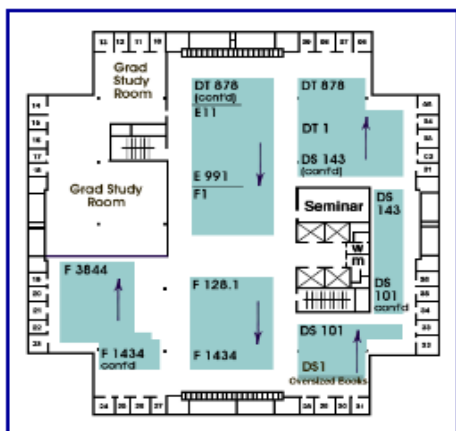

Warriors into workers : the Civil War and the formation of urban-industrial society in a northern city

Johnson, Russell L. New York : Fordham University Press, 2003
1st ed.

**Find it here in the Hesburgh library
on the 10th floor:**

Call Number: F 629 .D8 J64 2003

[Click to Enlarge](#)

FindIt Links:

[\[Faculty Only\] Deliver it to my department office.](#)

FindIt Links (BETA):

[Google Book Search \(Partial View\)](#)

[WorldCat - Find in another library](#)

[WorldCat - Find more by this author](#)

[WorldCat Identities - About this author](#)

[Amazon Reviews](#)

[Books-in-Print Description \(may include review\)](#)

We're interested in what you think of this tool ...
please send us [feedback](#).

S Markem byl navázán kontakt a přislíbil poskytnutí některých zdrojových kódů. Doufám tedy, že se něco podobného ujme i v MZK a naši čtenáři to ocení.

Tomáš Prachař

F.8.6. Zpráva ze zahraniční služební cesty

Ve dnech 23. - 25. září jsme se účastnili služební cesty po rakouských kláštorech organizované Sdružením knihoven ČR. Účelem bylo seznámení se s fungováním knihoven těchto církevních institucí, s jejich fondy a způsobem využití. Navštíveny byly kláštery v Göttweigu, Klosterneuburgu, Altenburgu, Zwettlu, Melku a Kremsmünstru.

V Göttweigu se nás ujal správce tamní grafické sbírky, která patří mezi největší v Rakousku, Michael Grünwald. Klášterní knihovna pracuje stále pouze s katalogy lístkovými a rukopisnými. Naopak grafika je částečně zpracovaná formou tištěných katalogů i webové prezentace. Samotný prostor knihovny, který se nachází v klauzůře kláštera, nám byl zpřístupněn zcela vyjimečně díky kontaktům se sesterským Rajhradem.

Klosterneuburské opatství u Vídně, které jsme navštívili v odpoledních hodinách vlastní největší soukromou vědeckou knihovnu v Rakousku čítající asi čtvrt milionu svazků. Středověké rukopisy a prvotisky jsou, obdobně jako v Göttweigu, zpracovány formou tištěných soupisů. Oba kláštery přispívají, jako většina z ostatních navštívených domů, do virtuálního církevního archivu Monasterium.

Druhý den jsem zavítali do Altenburgu, v jehož středověkém jádru jsme si mohli prohlédnout původní knihovnu z 13. století i důmyslně řešený barokní knihovní sál. Zdejší knihovna, podobně jako mj. kremsmünsterská, disponuje kvalitním moderním digitálním katalogem zařazeným do Souborného katalogu teologických a církevních knihoven a dokumentačních středisek BIS-C 2000.

Knihovna ve Zwettlu nám bohužel zůstala z důvodu rekonstrukce uzavřena a informaci o ní jsme získali pouze ve slovní podobě. Po zastávce v Dürnsteinu jsme pokračovali do Melku, kde jsme měli možnost nahlédnout do další z velkých rakouských klášterních knihoven s ca 100 000 svazky. Podobně jako v ostatních klášterních knihovnách, i zde byly vytvořeny důkladné katalogy středověkých rukopisů.

Knihovna v Kremsmünsteru patřila mezi nejkrásnější. Klášter je navíc aktivním přispěvatelem Monasteria a souborného katalogu církevních knihoven. Dodnes se knihovna významně rozrůstá, především pak díky odkazům ve prospěch řádu. Pro naši knihovnu je pak zajímavým zjištěním, že duplikáty, které klášter vyřadí, jsou nabízeny k prodeji. Kontakt na správce knihovny byl také poslední kořistí naší pracovní cesty.

Jako nejceněnější zjištění podniknuté cesty hodnotíme informace o formě zpřístupnění fondů, v Kremsmünsteru navíc o způsobu možnosti nákupu starých tisků. Inspirativní byl propracovaný způsob propagace jednotlivých klášterů jako památkových objektů, zarážející naopak byla na naše poměry nepříliš důsledná ochrana knihovního fondu.

Lucie Heilandová a Jiří Dufka

F.8.7. Zpráva ze služební cesty 22.10.2008 do Bratislavy

Dne 22.10.2008 jsem se zúčastnil workshopu „Elektronické edície latinských prameňov na báze XML“, který uspořádala Ústředná knižnica SAV a Katedra klasických jazykov Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity. Workshop vedli doc. Ivona Kollárová, PhD. a PhDr. Zdeněk Uhlíř, kteří jednak seznámili účastníky se základy značkovacího jazyka XML a poté s vytvářením elektronických edic v tomto formátu. Odpoledne se pak účastníci workshopu cvičně pokusili vytvořit elektronickou edici pramene podle vlastního výběru.

Mgr. Přemysl Bar